

سپوران

له نیوان سوننه ت وزانستی
تاقیکردنه وه بی نویدا

نووسینی

د. کمال علی احمد

مؤستاله زانکوی نه زهه ر

وه رگیپرانی

احمد محمد قرنی

تصویر و رفع
منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.afsamontada.com

سپوران

منتدى اقرأ الثقافي

-----
www.iqra.ahlamontada.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سيواك له نيوان سوننه ت و
زانستی تاقیکردنه وهی نویدا

نـاوی کتیب:

سیواک له نیوان سوننه ت و زانستی

تاقیکردنه وه بی نویدا

م.د. کمال علی أحمد

أحمد محمد قرنی

کومپیوتر (کامران رفیق)

یه کـم ۲۰۱۳ز

(۱۹۸۴) ی سالی (۲۰۱۳) ی پیدراوه

نـووسینی:

وه رگیـ پانی:

نه خشه سازی ناوه وه:

سـالی چاپ:

ژماره ی سپاردن:

سيواك

له نيوان سوننه ت و زانستي
تافيكر د نه وهيي نويدا

نووسيني

م. د. د. كمال علي احمد

ماموستا له زانكوي نه زهههه

ومرگيراني

احمد محمد قرني

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خوای گه وره ده فهرموی: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ
عَنْهُ فَأَنْهَوْا﴾. (سورة الحشر: نایه تی: ۷)

واتا: نه وهی پیغه مبهر (ﷺ) بوی هیتاون وهی گرن و
جیبه جیتی کن، نه وهشی ریگی لی گرتوون، مه یکن.

پیغه مبهر (ﷺ) ده فهرموی: ((السَّوَّاءُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاءٌ
لِلرَّبِّ)) بوخاری به هه لواسراوی گیتراویه تیه وه و نه سائی
که یاندویه تی به سه ره وهی خویان نیبن و ماچه و داره می و احمد و
نه وانی تر به سه نه دی راست.

ده سپیک

إن الحمد لله نحمده و نستعينه و نستهدیه و نستغفره و نعوذ بالله من شرور أنفسنا و سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، و من يضلل فلا هادي له، و أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، أشهد أن محمداً عبده و رسوله ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ، وَلَا تَمُونَنَّ إِلَّا وَآسَمُ مُسْلِمُونَ﴾ (آل عمران: ۱۰۲).

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجَدَّوْ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ؕ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ، وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (النساء: ۱).

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصَلِّحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (الأحزاب: ۷۰-۷۱)'.^۱

^۱ نه و پیشه کیه پتی ده لئین: (خطبة الحاجة) واته ووتاری پیویست، پیغه مبه ر (ﷺ) یاوه رانی فیتر ده کرد پیش و تارو قسه کردن بیلئین، له کاروباری نایینیان، جا ووتاری ههینی بویه یان ژن ماره کردن یان هی تر. فهرموده کهش نه بوداود له کتیبی (النکاح) (باب)ی (خطبة النکاح) (۲/۲۴۵) به ژماره (۲۱۱۸) گتیراویه تیه وه. ترمذی له (کتاب النکاح) له (باب ما جاء فی خطبة النکاح) (۳/۴۱۳) ژماره (۱۱۰۵)، گتیرایتیه وه. کوتی: فهرموده ی عه بدولای کوبی مه سمود فهرموده یه کی (حسن) ه دواپی دوو پتی

پاشان؛

ئیسلام وهك ئه وهی پئغه مبهری نازدار هیناویه تی (ﷺ) دین و دونیا به، ئه و جا به خشه ریکی شارستانی نوئیه، پیش زه مانی خۆی كه وتۆته وه به چند سه ده یه ك، له هه موو چاخێكدا پرشنگ ده داته عه قلی مرۆفایه تی، پرشنگی پوون و پئینیشانده ر، عه قلی دوورو نزیکي پئ سهرسام ده بی و سینگی ئیماندارانی پئ سارد ده بیته وه، ها ئیستا ئه مرۆ ئیعه له خزمه ت به كێك له و پرشنگه موعجیزه ئاسایه یین: - به لئ (سیواك) دیاریه کی ئیسلامی ته ندروستی به بۆ خه لکی و بی شك موعجیزه یه کی ته ندروستی به خوای گه وره ویستی وا بووه له پاش هه زارو چوار سه د سال بته قیته وه له فه رمووده ی

دیكه ی باس كرده وه له و فه رمووی هه ردوو فه رمووده كه پاستن (صحیح) ن. نه سائیش له كتابی (النكاح) به شی (ما يستحب من الكلام عند النكاح) (۸۹/۶) و عبدالرزاق له (المصنف) كتابی (النكاح) به شی (باب القول عند النكاح) (۱۸۷/۶) ژماره (۱۰۴۴۹) و طبرانی له (العجم الكبير) (۱۲۱/۱۰-۱۲۲) ژماره (۱۰۰۸۰)، حاكم له (المستدرک) (۱۸۲/۲-۱۸۳)، ئه و له گه ل (الذهبی) لئ بیدهنگ بوون بیهقی له (السنن الكبرى) كتابی (النكاح) به شی (ما جاء في خطبة النكاح) (۱۴۶/۷) هه ره موویان له (هدیثی) عبدالله ی كورپی مه سعود (خوا لئ پازی بی) گئیراتییانه وه. مسلم هه ندیكی له كتابی (الجمعة) به شی (تخفيف الصلاة) (۵۹۲/۲) ژماره (۴۶) له فه رمووده ی (ابن عباس) (خوا لئ پازی بی) و باسی ئایه ته پیروژه كانی نه كرده وه.

پینگه مېر (ﷺ) ئەمەش ھەقە، سا لە سۆنگە ی سووربوونی ئیسلام لە سەر تەندروستی لە شەکان، پینگه مېر (ﷺ) سەرنجی موسولمانانی پراکیشا - بە شتیو ھەیکە کە پێش ئەوسا نە کرابوو - بۆ گرنگی دان بە خاوینی دەمو و دان، لە دەیان فرمایشتی پیرۆزدا. شتیگە ھیشتا جی سەرسورمانی پزیشکانی دان و توێژەرەوانی تاییبەتەندن، ھەر ئەوان بوون لە چەند سالتیکی کەمدا زانیان پەییو ھەندیکە پتەو ھەییە لە نیوانی دەردی دەمو دەردی لاشە.

بەم دوایی یە پەردەیان لە پووی ئەو لادا کە مۆلگە زوخواوە بۆگەنەکانی دەمی نەخۆش کە میکۆب و ژەھری لە پئی خوینەو دەچوو بۆ ھەموو بە شەکانی لەش و تووشی دەکا، ئەمەیان پاستە، ئەوان زۆرمان بۆ دەلێن دەربارە ی ئەو مۆلگانە، ترسناکییان دەگا بە چاوو گیرفانە لووتەکان، باس لەو ھەش دەکەن دەبی بە ھۆی ھەوکردنی پەردە ی ناوپۆشی گەدەو ھەوکردنی قۆلۆن و پێخۆلە کوێرەشی لێ دەکەوێتەو، پەنگە بە ھۆشیو ھە برینی دوازە گرێشی لێ بکەوێتەو یان ھەوکردنی زەرداوو سیەکان و گورچیلە. ھەر ھەما پێستیش تووش دەکا، ئەگەر زیانەکانیشی گەورە بوو دەگا بەو ھە جومگەکانیش نەخۆش دەبن و سەرەنجامی ئەوانەش ئازار و ژانیکی زۆرە.

پوختهی قسان، ئەو باجەیی نەخۆشی دەم و ددان دەپخاتە سەر باقی ئەندامەکان، گەر وەر و گرانە لە زۆر کاتدا، ئەمەش غەریب نیە بۆ دینیك له هەموو ساتیک ئیمانداری بەهیزی خۆشەویست تر داناو لە ئیمانداری لاواز، هەندیک گرنگی بدا بە خاوینی دەمی موسولمانان وەك زەمانیک بۆ سەلامەتی لاشەکان و ساغی ئەندامەکان. بەو جۆرە بینیمان لە ئیسلامدا پیغەمبەری خوا (ﷺ) جگە لە ئاو لە دەم وەرکردن بۆ شورانی پەردەیی ناوپۆشی دەم و گەر وەر و کە بەشیکە لەو دەست نوێژەیی پینچ جار پیش نوێژەکان دەشوری، موسلمانانی هەلناو بە بۆ بەکارهێنانی سیواک بۆ پاک کردنەوهی ددان و لابردنی پاشماوەکانی خۆراک لەسەری، چونکە بە شیبوونەوه و بۆگەن بوونی ئەو پاشماوانە زۆریک نەخۆشی دروست دەکەن، لەمەولا سەرنجی ئەو دەدەیی لە دەیان فەرموودەیی پیغەمبەر (ﷺ) بەشێوهیەکی گشتی و فراوان گرنگی داو بە لایەنی دروستی لەش لە وەختیک کە زانستی پزیشکی بەو جۆرە پیشکەوتوو نەبوو.

پەنگە لە پاستی لانەدەین ئەگەر بلێین سیواک هیچ کاتیک لە پیغەمبەر دانەبڕاو. لە بەیانی لە ئیوارە لە بیداری لە نوستندا بە پۆژو شەو یاوهرانیشی هەروا بوون هەتا بە پۆوه پۆیشتوون و

سیواکیان له سهر گوچکه یان داناوه، له و باره وه (زهیدی کوری خالد) ده لئی: گویم له پیغه مبهری خوا بوو (ﷺ) ده یغه رموو: ((لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة)).^۱

واته: نه گهر بارگرانی نه بوايه له سهر ئومه ته که م، فه رمانم پی ده کردن له هه موو نویتیک سیواک بکه ن.

نه بوسه له مه گوتی: زه یدم دیت له مزگهوت دانیشتبوو سیواکی له سهر گوئی دانا بوو له جیی قه له م له سهر گوئی نووسه ردا، هه رکاتی هه ستابا بو نویت سیواکی ده کرد.

له جابره وه ده گپرتته وه ده لئی: (كان السواك من أذن النبي ﷺ) موضع القلم من أذن الكاتب)).^۲

واته: سیواک له سهر گوئی پیغه مبهر بوو له جیی قه له می گوئی نووسه ر.

---

^۱ نه بوداود له (الطهارة) به شی سیواک (۱۲/۱) ژماره (۴۷) و (ترمذی) له (الطهارة) به شی (ما جاء في السواك) (۳۵/۱) ژماره (۲۳) گوتی (حدیث صحیح).

^۲ بگه رتوه بو (تلخیص الحیبر) (۱۱۸/۱) به مه رفوعی به زه عینی داناوه و گوتی: راستیه که ی له سهر (زهیدی کوری خالد) پاوه ستاوه.

ئەمەش ئەبوهورهیره‌یه (خوای پازنی بی) له فرمایشتی پیغه‌مبەر حالی بووه که بەرده‌وام هانی داوه بۆ سیواک کردن و دەلی: ئەمن پیش ئەوه‌ی بنووم سیواکم دەکرد و دوا‌ی ئەوه‌ش بیدار دەبوومه‌وه و پیش نان خواردن و دوا‌ی نان خواردن، دوا‌ی ئەوه‌ی گویم له پیغه‌مبەر بوو (ﷺ) دەیفه‌رموو له گه‌وره‌یی سیواکدا.

مەبەستی پێ دەیان فرمووده‌یه که باس له گه‌وره‌یی سیواک ده‌کن. گومان له‌وه نی به ئەوانه بانگمان ده‌کن پرسیار له زانایان بکه‌ین له پیاوانی پزشکی و کیمیاگه‌ران له و نه‌ینی به شاراوه‌یه‌ی که خوی گه‌وره له سیواکدا دایناوه تا شایانی ئەوه‌موو پیاوه‌لدانه بی، به‌لی با پرسیاریان لی بکه‌ین ئاخۆ به‌راستی ئەو نه‌ینی به ئەوه‌یه که زانیوتانه ده‌رباره‌ی پیکهاته کیمیایی و جوانی بینای ئەو داره به‌سووده؟.

ئەمانه هه‌موو ده‌خمه به‌رده‌ستی خوینه‌ری به‌پێز له و کتێبه‌دا تا هه‌موو موسوڵمانیک بتوانی ئەوه‌نده‌ی لی وه‌رگری پێی پێ پۆشن کاته‌وه و نیشانه‌کانی بۆ ده‌رکه‌وی و په‌وشتی خۆی به‌ره‌و ئەوی بباو باشترین پێش پێی پیغه‌مبەری نازداره (ﷺ).

خه لکیش له مړو زود پټویستی سوننه تی پیغه مبهرن به شتو هیهک ویستیان بوی بچی و حه زیان لی بی بیکن به کرده وه، نه و ندهش به سه بؤ من بیم به خزمه تکاری سوننه تی پاکی پیغه مبهر، تا به ره که ته که ی دامپوشی و پرورشکیکی بؤنه که م بهرکه وی و ژینم پی بؤن خوش بوايه و دل پیی نؤقره ی گرتبایه و نومیدی هاتبا چی، تا ده که م به خوی په روه ردگار له ژیر نه و نالایه و بهر نه و دوعایه که وم: (نضر الله إمرأ سمع منا حديثاً فحفظه حتى يبلغه، فرب حامل فقهٍ إلى من هو أفقهُ منه، و رب حاملٍ فقهٍ ليس بفقيه) و فی روایه (فربٌ مبلغٌ أوعى من سامع) فرموده یه کی (متواتر) ه نه بوداود له (العلم) به شی (فضل نشر العلم) (۳۲۱/۳) ژماره (۳۶۶) و (ترمذی) له (العلم) به شی (ما جاء فی الحث علی تبلیغ السماع) (۳۳/۵) ژماره (۲۶۵۷) گوتی: فرموده یه کی (حسن صحیح) ه، ابن ماجه له پیشه کی (باب من أبلغ علماء) (۸۴/۱) ژماره (۲۳۰) و داره می له پیشه کی (باب الاقتداء بالعلماء) (۸۶/۱) ژماره (۲۲۸)، أحمد له مسند (۴۳۷/۱).

واته: خوا نیعمه ت برژیننی به سر که سینکداو جوانی بکا که فرموده یه ک له نیمه ده بیستی و له بهری ده کاو ده یگه یه نی به که سانی دی، په نگه هه لگری (فقه) بؤ که سینکی له خوی زانانتر

پاگه‌یه‌نی‌ۆ پهن‌گه‌ه‌لگری (فقه) هه‌بی‌ۆ (فقهیه) یش نه‌بی‌ۆ. له‌ ریوایه‌تیکی ترهاتووه (پهن‌گه‌پاگه‌یه‌نه‌ریک هه‌بی‌ۆ له‌ گوی‌ گره‌که‌ زانتر بی‌ۆ تیگه‌یشتووتر بی‌ۆ). ئاقل مه‌ند ئه‌و که‌سه‌یه‌ بیر کاته‌وه‌ له‌ میراتی پیشینه‌کان و سوودیان لی‌ وه‌رگری‌ۆ په‌ندی لی‌ هه‌لگری‌ۆ تا پی‌ۆ له‌ جیی پییان دانی‌ۆ نه‌خلیسکی‌ۆ تا دلی ئیماندار به‌ند بی‌ۆ به‌ کتیبی‌ خواو سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و شوینه‌واری هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌رو شوین که‌وتوانیان، هه‌تا عه‌قلی به‌وانه‌ ببه‌ستی‌ۆ به‌کاری‌ خا‌ئه‌وا‌خوای‌ گه‌وره‌ پئی‌ نیشان ده‌دا.

په‌حمه‌تی‌ خوا‌له‌و‌که‌سه‌ بی‌ۆ به‌ که‌سو‌ کاری‌ گوت‌ۆ
 نامۆزگاریان ده‌کا:

إن الطريق صعبة عسيرة لكنها بالأقنفا يسيرة

واته: پێگا سه‌خته‌و ناخۆشه‌ به‌لام به‌شوین که‌وتن ئاسانه‌.

خوایه‌ پێگه‌ ئاسان که‌و پۆشنی که‌وه‌، خوایه‌ به‌م کتیبه‌ سوود بگه‌یه‌نه‌، داوا له‌ په‌روه‌ردگاری به‌رزو بلند ده‌که‌م که‌ به‌ زانسته‌که‌ی سوودمه‌ندمان کاو سه‌رکه‌وتومان کا بۆ فه‌رمانبه‌ری‌ خۆی‌ و به‌سه‌ر نه‌فسی‌ خۆماندا زالمان کاو هه‌روه‌ها داوای لی‌

دهكهم نهو كارهم ببيته شاهيد بوم له قيامتو له دواپوژا
 ترازوومان قورس كاو وای لی بكا تهنها بو نهو بیو سوودمه ند
 بی بو هه موو خوینه ریک.

نووسینی

أبو نلاء و روضة

د.كمال على الجمل

ماموستای زانستی فهرمووده له

کۆلیژی (أصول الدين و الدعوة) له منصوره

یه‌گه‌م: پیناسه‌ی سیواک:-

۱- له زمانه‌وانیدا: سیواک (به‌که‌سره‌ی سینه‌که) به‌و کرداوه‌و به‌و داره‌ ده‌لێن که‌ سیواکی پی‌ ده‌کری. نیرینه‌شه (مذکره‌، (لیث) ده‌لی: عه‌ره‌ب مێینه‌شی ده‌کا (مؤنث) (ئه‌زه‌ری) ده‌لی: ئه‌مه‌ له‌ هه‌له‌کانی (لیث)ه‌، خاوه‌نی (المحکم) ده‌لی: (مذکر)یش ده‌کری‌و (مؤنث)یش ده‌کری.

سیواک (کاری تویه‌ به‌ سیواک)، ده‌لێن: ده‌می سیواک کرد به‌ سیواک ئه‌گه‌ر گوتت: سیواکی کرد، ناوی ده‌م ناهینی. کۆی سیواکیش (سوک)ه‌ به‌ دوو (ضمه‌) وه‌ک (کتاب) (کُتِبَ)، خاوه‌نی کتیبی (المحکم) ده‌لی: ده‌بی (سوک) به‌ هه‌مزه‌ش به‌کاربینی.

پیشه‌وا (نه‌وه‌وی) ده‌لی: ئینجا گوترا: ئه‌م (سوک)ه‌ له‌ (ساک) وه‌رگیراوه‌ ئه‌گه‌ر شیلدرا، گوتراشه‌ (منْ جَاءت الأبل تستاک) واته‌: ئه‌وه‌ی ووشتی بۆی هات له‌ لاوازی دا به‌لادادی.

له‌ کتیبی (لسان العرب)یشدا هاتوه‌: (الأراك) داریکی ناسراوه‌ داری سیواکه‌، به‌ لقه‌کانی سیواک ده‌کری. (ئه‌بوچه‌نیفه‌) ده‌لی: باشترین شتی سیواکی پی‌ بکری لقه‌کانیه‌تی. خۆشترین بۆنیک له‌و شتانه‌ی مالآت ده‌ری ده‌دا (شیر)ه‌. ئه‌بوزیادیش ده‌لی: له‌و داره‌ له‌ لقو ره‌گه‌کانی سیواک وه‌رده‌گیری‌و دروست ده‌کری.

باشترینیان په گه کانیه تی لای خه لک، داریکی ناسراوه به ریکی هیه وه کو هیشوی تری وایه. (ابن شمیل) ده لئ: (أراك) داریکی دریژی سه وزی نهرمه گه لاولقو پوی زده.^۱

۲- له زاروهی شهرع: به کارهینانی داری (ثراك) یان هاوشیوهی بۆ پاك كردنه وهی ددان تا پاشماوه یان زهر دایی لی لادهی.^۲

دووهم: حیکمه تی دانانی سیواک له شهرعدا:

په ننگه حیکمه تی دانانی سیواک هویه که ی بۆ پاك كردنه وهی دهم و ددان بی له بونی خۆراك و شتی دی، ههروهک هویه کیشه بۆ په زامه ندی خوی گوره له بهر هندی پیغه مبه ر (وَسْكَالًا) ده فرموی: ((السواک مطهرة للفم مرضاة للرب)).^۳

^۱ سهیری (نیل الأوطار) بکه (۱/۱۳۳)، (صحیح مسلم) به شهرعی (نوه وهی) (۳/۱۴۲)، (النهاية) (۲/۴۲۴)، (طرح التثريب) (۲/۶۲)، (لسان العرب) (۱/۴۹).

^۲ نیل الأوطار (۱/۱۳۳).

^۳ بوخاری له (صحیح) هکهیدا گتپاویه تیه وه له کتابی (الصيام) (باب) (سواک الرطب و الیابس للصائم) (۳/۴۰) تعلیقاً.

سی‌یه‌م: حوکمه‌که‌ی: -

سیواک له سوننه‌ته (مؤکدة) کانه، واته جه‌خت لی‌کراوه و واجب نیه له هیچ کاتی‌کدا له‌به‌ر فه‌رموده‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ):
 ((لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة)).^۱

واته: نه‌گه‌ر له‌سه‌ر ئۆمه‌ته‌که‌م گران نه‌بایه فه‌رمانم پی‌ ده‌کردن له هه‌موو نو‌یژتیک سیواک به‌کاربه‌ینن. پی‌شه‌وا نه‌وه‌ی ده‌لی: به‌کۆ‌پای زانایان سوننه‌ته ئه‌وانه‌ی له کۆ‌پا حیسابیان بۆ ده‌کری.^۲

ئه‌بو حامیدی ئه‌سفه‌رایینی له (داودی زاهیری) ده‌گی‌ریته‌وه که‌وا گوتویه‌تی: له نو‌یژدا واجبه، (ماوه‌ردی) گی‌رپایته‌وه له‌و که‌وا گوتویه‌تی واجبه نو‌یژ به‌تال نابیته‌وه به‌واز لی هینانی.
 (إسحاق ی کوپی راهه‌وه‌ی) ده‌لی: نو‌یژ به‌تال ده‌بی به‌ نه‌کردنی.^۳

نه‌سائیش گه‌یاندوویه‌تی (۱۰/۱)، احمد (۴۷/۶)، الحمیدی (۱۱۲)، این ماجه (۸۹)، داره‌می (۱۷۴) (ابن خزیمة) (۱۳۵)، (ابن حبان) (۱۴۳).
^۱ بوخاری (۸۸۷/۲) و موسلیم له (الطهارة) (۴۲/۱).
^۲ (صحيح) ی موسلم به‌شه‌رحی نه‌وه‌ی (۱۴۲/۳).
^۳ سه‌یری (نیل الأوطان) (۱۳۴/۱) بکه، (طرح التثريب) (۶۳/۲).

نهوانه‌ی ده‌لّین واجب‌ه چهند به‌لگه‌یه‌کیان هه‌یه له‌وانه:

أ- (ابن ماجة) گێڤرایتی‌ه‌وه له (قاسم کوڤی امامة) که‌وا پیڤغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: ((تسوکوا فإِنَّ السواک مطهرة للفم مرضاة للرب، ما جاءني جبریل إلاّ أوصاني بالسواک، حتی لقد خشیت أن یفرض علیّ و علی أمتی، و لولا أنّی أخاف أن أشق علی أمتی لفرضته لهم)).^۱

واته: سیواک بکه‌ن چونکه سیواک ده‌م پاک که‌ره‌وه‌یه‌و خواش پازی ده‌کات، جو‌بریل هه‌ر جارێک هاتبیتته لام ئامۆژگاری کردووم به‌ سیواک کردن، هه‌تا ترسام له‌سه‌رم و له‌سه‌ر ئۆمه‌ته‌که‌م فه‌رز بی، نه‌گه‌ر ترسی نه‌وه‌م نه‌بایه له‌سه‌ر ئۆمه‌ته‌که‌م گران ده‌بوو له‌سه‌ریان فه‌رزهم ده‌کرد.

نه‌و پێوایه‌ته له‌ سه‌نه‌ده‌که‌ی لاوازی هه‌یه، نه‌گه‌ریش پاست بی نه‌وا به‌لگه‌یه بو نه‌وانه‌ی ده‌لّین سوننه‌ته نه‌ک واجب، له‌به‌ر نه‌وه‌ی ده‌لّی: ((حتی لقد خشیت أن یفرض علیّ و علی أمتی)) به‌لگه‌یه له‌سه‌ر واجب نه‌بوونی، نه‌گه‌ر فه‌رز بوایه واجب ده‌بوو له‌سه‌ر کردنی پاداشت ده‌بوو له‌سه‌ر نه‌کردنیشی سزا هه‌بوو.

^۱ (ابن ماجة) له (طهارة) باب السواک (۱/۱۰۶) سه‌نه‌ده‌که‌ی لاوازه هه‌روه‌ک له (زوائد) هاتوووه.

ب- ئەو فرمووده یه ی که پیشهوا (أحمد) له فرمووده ی (أبي أمامة) ی گێراوه ته وه کهوا پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرموویه تی: ((ما جاءني جبريل عليه السلام قط إلا أمرني بالسواك، لقد خشيت أن أحفى مقدم في)).¹

واته: هه ر جارێك جبریل سهلامی خوای ئی بی هاتبیته لام هه ر فرمانی پی کردووم سیواک بکه م هه تا ترسام که لیوی پیشه وه م شه ق بکه م یا ئی ی بکه مه وه .

ج- ئەوه ی (أحمد) له فرمووده ی (تمام ی کوری عباس) ده ری هیئاو گو تی: ((أتوا النبي ﷺ) أو أتى فقال: ما لي أراكم تأتونني قلحاً، استاكوا، لولا أن أشق على أمتي لفرضت عليهم السواك كما فرضت عليهم الوضوء)).²

واته: هاتنه لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمووی: بوچی ده تانبینم ددانتان زه رده؟ سیواک بکه ن، ئەگه ر له سه ر ئۆمه ته که م گران نه بایه سیواک له سه ر فه رز ده کردن هه روه ک ده ست نوێژم له سه ر فه رز کردوون.

¹ احمد له (مسند) (۲۶۳/۳).

² احمد (۴۴۳/۳).

د- نهوهی (بیهقی) دهری هیئاوه له فرموودهی (ابن عباس) (خوای پازی بی) گوتی: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی: ((تدخاون علی قلحاً إستاکوا))^۱ واته: به ددان زهردی دینه لام؟ سیواک بکه ن! . (بهیهقی) گوتی: نه م فرموودهیه جیاوازی له (اسناد) هکهیدا هیه. (حافظ ابن حجر) گوتی: فرموودهی (عباس) و (تمام بن عباس) و (أبي أمامة) لاوازه.

(نه بوبه کری کوپی خه یته مه) له میژوه که ی و (بیهقی) ش هردووک له (ابن عباس) گپرایتیا نه وه و (اسناد) یان به هیز نیه. نه گه ر به پراستیش دابندری نه فی کردن له تیگه یشتنی فرمووده که نه وه یه: ((لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة)) (أمر) (فرمانه که) (مقید) ه به هموو نو یژیک نه که به (مطلق) ی فرمانه که، نه فی کردنی (مقید) نابیته هوی نه فی (مطلق) و له (ثابت) بوونی (مطلق) یش، دووباره بوونه وه نیه.^۲

پیشه وا (نووی) یش ده لی: هاوه لانی دوا یینمان نکولی یان کردووه له شیخ (ابو حامد) و نه وانی تر، واجبیتی له (داود) ه وه

^۱ (البیهقی) له (الکبری) له (الطهارة) باب الدلیل علی أن السواک سنة و لیس بواجب (۲۶/۱).

^۲ فتح الباری (۳۷۶/۲).

گێراوه‌ته‌وه و گوتویانه مه‌زه‌به‌که‌ی ئه‌وه‌یه سوننه‌ت بێ و ه‌کو
 جه‌ماعه‌ت، ئه‌گه‌ر راست بایه واجب بوایه وه‌ك (داود) ئه‌لێ، ئه‌وا
 پێچه‌وانه‌ کردنی زیانی نه‌ده‌بوو له‌سه‌ر ئه‌و (إجماع) ه‌ی که
 زۆربه‌ی لیکۆله‌ران له‌سه‌رینه، به‌لام (إسحق) ئه‌و گێرانه‌وه‌ی به
 راست دانه‌ناوه.¹

پیشه‌وا (شوکانی) ده‌لێ: گوێ نه‌دان به‌ جوداوازی (داود)
 له‌گه‌ڵ زانسته‌ و ته‌قواکه‌ی و وه‌رگرتنی مه‌زه‌به‌که‌ی له‌لایه‌ن
 که‌وره‌ و پیشه‌وایه‌کان له‌و ده‌مارگیرانه‌ن که‌ پشت به‌ستیانه‌یه،
 ته‌نها هه‌واو ده‌مارگیری نه‌بێ.

ئهم شیوه‌یه لای مه‌زه‌به‌یه‌کان باو بوو، جا نازانم ئه‌و
 به‌لگه‌یه‌ چیه‌ لای لیکۆله‌ره‌وان (محققین) تا ئه‌وانه‌ له‌ بازنه‌ی
 زانایانی موس‌لمانان ده‌ربینن. سا ئه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ بێ هه‌ندی
 گۆته‌ی دوور خاوه‌ی لێ بیسترا بێ، ئه‌وا به‌ نیه‌ت گۆته‌ی جگه
 له‌و که‌ بینا کراوه‌ له‌سه‌ر په‌ئێ دژ به‌ پیوایه‌تی ئاشکرا له
 خه‌به‌ری که‌مینه‌ی خۆسه‌پینه‌ردا، جا مانه‌وه‌ له‌سه‌ر په‌ئێ و گوێ
 نه‌دان به‌ زانسته‌ی به‌لگه‌ (علم الأدلة) وای له‌ که‌سانێک کردوه‌

¹ سه‌یری (صحيح مسلم) به‌ (شرح النووي) بکه‌ (١٤٢/٣)، و (المجموع)
 شه‌رحی (المهذب) (١/١٣٢).

بهره و مه زه ب گه رایى برون كه له گه ل شه ريعه ت يه ك ناگر نه وه
كه میان نه بن، هرچى (داود) ه نه و بيدعانه ی له مه زه به كه يدایه
تووشى نه وه ی كردووه دهست بگرى به زاھيرو ووشك هه لى
له سهرى زود كه مه (به لام هه وای نه فس نهینیه كى هه یه
نازانرى).^۱

چوارهم:

نه و كاتانه ی سیواك كردن تيايدا خوشويستراوه (مستحبه): -

سیواك كردن (مستحبه) واته خوشه ويست كراوه له هه موو
كاتيك به لام له هه شت كاتان زياتر: -

۱- له كاتى نويز كردندا جا نه گه ر دهست نويزى به ناو
گرتبى يان خول يان بى دهست نويز بى وهك نه و كه سه ی نه
ناوى دهست ده كه وى نه گل.

۲- له كاتى دهست نويز شوشتن.

۳- له كاتى خویندنى قورئانى پيروژ.

۴- له كاتى له خه وهستان.

^۱ نيل الأوطار (۱/۱۳۴).

ه- له کاتی گۆرانی بۆنی ناو ده‌م.

گۆرانی بۆنی ده‌میش به چه‌ند شتی‌که له‌وانه:

أ- نه‌خواردن و نه‌خواردنه‌وه.

ب- خواردنی شتی‌کی بۆن ناخۆش.

ت- زۆر بێده‌نگی.

ث- زۆر گوتن.^۱

۶- له کاتی چوونه‌وه مال.

۷- له کاتی چوونه‌وه مزگه‌وت.

۸- له کاتی زه‌رد بوونی ددان.

پینچه‌م: سووده‌کانی سیواک به‌گشتی:-

۱- ده‌م و ددان پاک که‌ره‌وه‌یه.

۲- خوا لێ ی پازی ده‌بی.

۳- فریشته‌کان دلایان پێی خۆشه.

^۱ سه‌یری (صحیح مسلم) به‌ شەرحی (نه‌وه‌وی) (۱۴۲/۳-۱۴۳)، نیل الأوطار (۱/۱۳۴).

- ۴- چاکه زیاد دهکات.
- ۵- له سوننه ته کانی پیغه مبره (ﷺ).
- ۶- چاو گهش دهکاته وه.
- ۷- پووک به هیژ دهکا.
- ۸- به لغه م لاده با.
- ۹- بونی دهم خوش دهکا.
- ۱۰- گه ده باش دهکا.
- ۱۱- زمان پاراو دهکا.
- ۱۲- ناهیللی ددان کلور بی.
- ۱۳- خویندنه وه و زیکر به هیژ دهکا.
- ۱۴- فریشته کان سه ریان لی سوور ده مینلی.
- ۱۵- میثک پاک دهکاته وه.
- ۱۶- حه زی خواردن زیده دهکا.
- ۱۷- قسه کردن په وان دهکا.^۱

---

^۱ سهیری (طرح التثریب) (۶۷/۲) بکه.

سوودیک:

قشه‌یری باس ده‌کا بی سهنه‌د له ئه‌بی ده‌ردا ده‌لتی: سیواک
 بکه‌ن لی‌ی بی ئاگا مه‌بن، سا له سیواکدا بیست و چوار سوودی
 مه‌یه باشت‌رینیان خوا پازی ده‌کا، سوننه‌ته، هفتا و هفت جار
 نویژ زیاد ده‌کا، فراوانی و ده‌وله‌مندی جی ده‌هیلتی، تامی ده‌م
 خوش ده‌کا، پوک (پدوو) به‌هیز ده‌کا، ژانه‌سه‌ر ناهیلتی، ژانی
 ددان ده‌شکینتی، فریشته ته‌وقه‌ی له‌گه‌ل ده‌که‌ن له‌به‌ر نووری
 ده‌م و چاو بریسکه‌ی ددانی. (حافظ کوپی هه‌جر) ده‌لتی: باسی
 ماوه‌که‌ی ده‌کا، بنچینه‌ی نیه، نه له‌فه‌رمووده‌ی (صحیح) نه
 لاواز.^۱

شه‌شه‌م:

ئه‌وه‌ی له‌سیواکدا (مستعب‌ه) و به‌راست ده‌گه‌ری: -

پیشه‌وا غه‌زالی: ده‌لتی: سیواک به‌لقی دار ده‌کری، پافعی
 ده‌لتی: نه‌مه به‌مه‌رج ناگیرتی به‌لام له‌شتی دی باشته‌ره. ده‌لتی:
 باشته‌ر وایه ووشک بی‌و به‌ئاو نه‌رم کری، بنچینه‌ی سوننه‌ت

^۱ سه‌یری (تلخیص العبیر) (۱۱۹/۱) بکه.

ٺهويه به هموو شتيڪي ڊرو زير بڙ لابرڊني پاشماوهي سهر
 ددان وهڪ: په پڙي زير^۱ و دارو شتي لهو شيوهو په نجه.^۲

- سيواڪ ڪردن به په نجهي دستو جوڪمه ڪهي:-

زانايان جيائي يان ههيه له جوڪمي سيواڪ ڪردن به په نجه،
 ههنديڪيان ده لئين: ٺه گهر په نجه ڪه نرم بوو سيواڪه ڪهي پڙي
 نايه ته جي، ٺه گهر زيريش بوو سي پووي ههيه:-

يه ڪم: سيواڪه ڪه پڙي نايه ته جي له بهر ٺهوه پڙي
 ناگوتري سيواڪو ماناي سيواڪيش نابخشسي، ٺه مش قسهي
 (جمهوره).

دووه م: سيواڪي پڙي ديتي جي له بهر ٺهوه مه بهسته ڪه
 دينيته جي له پاڪ ڪردنه وهو لابرڊني پاشماوهه ڪه، به لگه شيان
 فرموده يه ڪي لاوازه ڪه (بيهقي) دهري هيتاوه له ٺه نه سهوه
 (خوا ليني رازي بي) ده فهموي: پيغه مبهري (ﷺ) ده فرموي:
 په نجه ڪان سيواڪيان پڙي ده ڪري ههروهه به فرموده ي ٺه نه س
 ڪه به رزي ده ڪاته وهه ڪه پيغه مبهري (ﷺ) ده فرموي: ((تجزئ
 ٺه نه سهوه))

^۱ سهيري (تلخيص الحبير) (۱۱۹/۱) بڪه، زير: ڊر پيچه وانهي نرم.

^۲ (تجزئ من السواك الاصابع)، (بيهقي) له (سنن الكبرى) دهري هيتاوه له
 ڪتابي (الطهارة) (باب الاستياك بالاصابع) (۴۰/۱-۴۱).

الأصابع مجرى السواك)) (بیهقی) ده‌ری هیناوه و له پاشان ده‌لی: به و شیوه‌یه‌م دۆزیوه‌ته‌وه له کتیبی (عیسی کوپی شوعه‌یب)، نه‌وه‌ی پاریززاهه له فه‌رموده‌ی (ابن المثنی)، (أبو الحسين) کوپی شبران خه‌به‌ری پیداوین که‌وا (أبو جعفری په‌زان پیتی پاگه‌یاندووین (أحمدی کوپی إسحق ی کوپی صالح) پیتی پاگه‌یاندووین، (خالدی کوپی فه‌داش) پیتی پاگه‌یاندووین، (عبدالله ی کوپی مثنی ی نه‌نصاری) پیتی پاگه‌یاندووین، گوتی هه‌ندیك له که‌سو و کارم پیتیان گوتووم که نه‌نه‌سی کوپی مالک گوتویه‌تی: پیاویك له نه‌نصاریان له به‌نی (عمرویی کوپی عه‌وف) گوتویه‌تی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا تو هانت داوین بو سیواک کردن، نایا بیجگه له و هیچ شتی تر هه‌یه؟ فه‌رمووی: ((إصبعاك سواك عند وضوئك، تمرهما علی أسنانك، إنه لا عمل لا نية له، و لا أجر لمن لا حسبة له)).¹ واته: دوو په‌نجه‌ت سیواکن له کاتی ده‌ست نو‌یژدا، به‌سه‌ر ددانه‌کانت داده‌هینی، به‌پاستی هه‌ر که‌س نیه‌تی باشی نه‌بی بو کاریک، کاره‌که‌ی بو حسیب ناکری، پاداشتیش بو که‌سیک نیه کاره‌که‌ی له‌به‌ر خاتری خوا نه‌کردبی.

¹ (بیهقی) ده‌ری هیناوه له (سنن الکبری) له (کتاب الطهارة) (باب الاستیاء بالأصابع) (٤٠/١)، له سه‌نه‌ده‌که‌ی (عبدالحکم القسطلی البصری) هه‌یه و (حدیث منکره).

سیّ یه م: - رافیعی وای ده بیینی نه گه ر دارت ده ست نه که وت نه وا به په نجه ده بیّ نه گه رنا نابی.^۱

په نکه پشتی به ستابی به فهرمووده ی (ابی مطر) که ده لی: ((بینما نحن جلوس مع أمير المؤمنين علي رضي الله عنه في المسجد على باب الرحبة جاء رجل فقال: أرني وضوء رسول الله ﷺ) و هو عند الزوال، فدعا قنبراً فقال: اثنتی بکوز من ماء فغسل كفيه و وجهه ثلاثاً و نمضض ثلاثاً، فأدخل بعض أصابعه في فیه و استنشق ثلاثاً و غسل ذراعه ثلاثاً... الحديث مطولاً)).^۲

واته: نیمه له گه لّ نه میری نیمانداران (عه لی) دانیشتبوین له مزگه وت له ده رگای (الرحبه)، پیاویک هات گوتی ده ست نوژی پیغه مبهری خوام فیترکه له کاتی نیوه پۆ بوو، نه ویش بانگی قه نبهری کردو فهرمووی مه سینیه ک تاوم بۆ بیته، هه ردوو ده ست و ده م و چاوی شوشت سیّ جار ناوی له ده م وه رکرد سیّ جار، هه ندیّ په نجه کانی خسته ناو ده می و سیّ جار فنی کرد

^۱ سهیری (المجموع شرح المذهب) (۴۴۱/۱) بکه.

^۲ الفتح الرياني (۱۱/۲).

(شتی ناو لووتی ده‌رکرد)، باسکی سیّ جار شوشت...
 فه‌رمووده‌که دوورو درێژه.

جا له فه‌رمووده‌که هاتوه: ((فادخل بعض أصابعه في فيه))
 به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که سیواک کردن به په‌نجه دروسته. خوا
 زانانتره.

حه‌وته‌م: - شیوه‌ی ئه‌و سیواک کردنه‌ی فه‌رمانی پیکراوه:

ئه‌بونه‌عیم له کتیبی سیواکه‌که‌یدا نوسیویه‌تی به سه‌نه‌دیکی
 لاواز له عائیشه‌وه (خوا لیتی پازی بی) گێپراویه‌تیه‌وه ده‌لتی:
 ((كان النبي ﷺ يستاك عرضاً ولا يستاك طولاً)).¹

واته: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) سیواکی به پانی به ددانه‌کانیدا
 هێناوه نه‌ک به باری درێژی.

له سه‌نه‌ده‌که‌ی لاوازی هه‌یه وه‌ک (حافظ ی عیراقی) باسی
 کردوه. ئه‌بوداودو (العقيلي) و (ابن عدی) له (عطاء) وه

---

¹ به‌و شیوه ئه‌بوداود له (مرسيل) (٧٤/١) ژماره (٥) ده‌ری هێناوه
 سه‌نه‌ده‌که‌ی لاوازه بۆ (ارسال) ه‌که‌و جه‌هاله‌تی (محمد بن خالد القرشي)،
 (بیهقی) له (السنن الکبری) (٤٠/١) له رێگه‌ی (أبی داود) وه‌و گێپراویه‌تیه‌وه و له
 سه‌نه‌ده‌که‌ی (أبو نعیم عبدالله بن حکیم) هه‌یه ئه‌ویش (متروک) ه، وه‌ک (ابن
 حجر) له (تلخیص الحبير) (١٠٩/١) باسکردوه.

گڻپراپتیه وه به رزی کردووه ته وه ده لئی: پیغه مبر (ﷺ) فرمودیه تی: ((إذا شربتم فاشربوا مصاً، و إذا استکتُم فاستاکوا عرضاً)).

واته: نه گهر ناوتان خوارده وه به مژین بیخونه وه، نه گهریش سیواکتان کرد به باری پانی ددانه کانتان بیکه ن.^۱

(ابن مندہ) له هاوه لانه وه گڻپراوه تیه وه له فرموده ی (بهن) ده لئی: ((کان رسول الله ﷺ یستاک عرضاً))^۲ البیهقی گڻپراوه تیه وه و ده لئی نه و (بهن) ه به و فرموده یه دهناسری. مه به ست له گوته ی (عرضاً) پانی ددان له دریژی دهمدا. جیایی یان هیه له سهر نه وه ی نایا سوننه ته که دیته جی به سیواک کردن به باری دریژی یان نا؟ سا رافیعی له پیشه وای (حهره مهین) ی گڻپراوه ته وه که وا سیواکی به باری دریژی و پانی کردووه، نه گهر ته نها به یه ک لا کرا نه و باری پانی باشتره له بهر

^۱ لاوازه: نه بوداود له سه رچاوه که ی پیشو دهری هیناوه، (العقلی) له لاوازه کان (۲۲۹/۳)، (ابن عدی) له (الکامل) (۱۸۲/۷)، (الطبرانی) له (الکبیر) (۴۷/۲-۴۸) ژماره (۱۲۴۲) (البیهقی) له (الکبری) (۴۰/۱)، دهری هیناوه.
^۲ (البیهقی) له (کبری) (۴۰/۱).

فه‌رمووده‌ی ((إستاکوا عرضاً)) هه‌ندیکی تر ده‌لین: به باری پانی ددان سیواک ده‌کریئ نه‌ک به باری دریژی.

(نه‌وه‌وی) له شه‌رحی (المهذب) ده‌لی: نه‌گه‌رچی پیچه‌وانه‌که‌ی کردو به باری دریژی سیواکی کرد سیواک کردنه‌که دیته جی، نه‌گه‌ر پیچه‌وانه‌ی باشتره‌که‌ی کردووه.

له شه‌رحی (صحيح مسلم) ده‌لی: نه‌گه‌ر به باری دریژی سیواکی کرد ئه‌وا سیواک کردنه‌که دیته‌جی له‌گه‌ل ناپه‌سه‌ندیه‌که‌ی.^۱

وا په‌سه‌نده سیواکه‌که له لای راسته‌وه ده‌ست پی بکه‌ی، له‌به‌ر نه‌وه‌ی فه‌رمووده له عائیشه‌وه (خوا لیی پازی بی) هاتووه: ((كان النبي ﷺ يعجبه التيامن في رجله و تنعله و تطهره و سواكه)).^۲

واته: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌سته پاستی پی خوش بووه له سه‌ر داهینانی و نه‌عل له‌پی کردنی و خۆپاک کردنه‌وه و سیواک کردنیدا.

^۱ (صحيح مسلم) به شه‌رحی نه‌وه‌وی (۱۴۳/۳)، (طرح التثريب) (۷۰/۲).

^۲ بوخاری ده‌ری هیناوه له ده‌ستنوژدا له (باب التميم في الوضوء و الفسل) (۳۲۴/۱) ژماره (۱۶۸) (۵۳/۱)، احمد (۱۸۸/۶).

مہندیٰ لہ شافیعی یہ کان دہ لّین: ئو فہرموودہ یہ ئوہی ئی
 وہردہ گیری ئایا سیواک لہ بازنی پاک کردنہ وہیہ یا لابردنی
 پیسی؟ ئہ گہر لہ پاک کردنہ وہو بؤن خوؤش کردن بیّ وا باشو
 پہ سہندہ بہ دەستی راست بکری ئہ گہر لہ لابردنی پیسی بیّ وا
 باشہ بہ دەستی چپ بکری، لہ بہر فہرموودہی عائیشہ (خوا
 لئی پازی بیّ) دہ فہرموویت: ((کانت یدُ رسول اللہ ﷺ) الیمنی
 لظہورہ و طعامہ، و کانت یدہ الیسری لخالئہ، و ما کان من
 اذی)).^۱

---

^۱ سہیری (طرح التثريب) (۷۱/۲) بکہ، گہراندویہ تہوہ بق (أبی داود) و
 کوتویہ تی ئیسنادہ کہی راستہ، فہرموودہ کہ ئہ بوداود لہ (الطہارۃ) لہ (باب
 کرامیۃ مس الذکر بالیمین) (۸/۱) ژمارہ (۳۳) دہری میناوہ. إحمد (۲۸۸/۶)
 دہری میناوہ.

هه‌شته‌م: سیواک کردن بۆ پۆژوه‌وان:-

مه‌زه‌بی جمهور له‌سه‌ر ئه‌وه‌ن سیواک کردن په‌سند ه بۆ پۆژوه‌وان له‌سه‌ره‌تاو کۆتایی پۆژدا، له‌به‌ر فه‌رمووده‌ی (عامری کورپی په‌بیعه) ده‌لی: ((رأیت رسول الله ﷺ) ما لا أحصى يتسوك و هو صائم)).^۱

واته: چه‌ند جار پیغه‌مبه‌رم دیتوه (ﷺ) که پیم ناژمیردری، سیواکی کردوه و به‌پۆژووش بووه.

وه فه‌رمووده‌ی عایشه (خوا لیتی پازی بی) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌فه‌رموی: ((من خیر خصال الصائم السواک))^۲ بوخاری ده‌لی: ابن عمر ده‌لی: ((یستاک أول النهار و آخره))^۳ واته: سه‌ره‌تاو کۆتایی پۆژه‌که سیواکی کردوه.

---

^۱ (حسن) ه ئه‌بو داود له (الصیام) له (باب السواک للصائم) (۲۳۶۴) و (ترمذی) له (الصیام) له (باب ما جاء فی السواک للصائم) (۷۲۵/۳)، أحمد (۴۴۵/۳).

^۲ ابن ماجه له (الصیام باب السواک للصائم) (۱۶۷۷)، ابن حه‌جه‌ر له (تلخیص الحبی) (۱۱۴/۱) لاوازی کردوه.

^۳ بوخاری به (تعلیق) له (الصوم) باب (۲۵) گێراویه‌ته‌وه.

به لام شافیعی دوی پۆژ داکه وتن (زوال) به ناپه سندی داناوه به به لگهی فەرموودهی (ئه بوهوره یره) (خوا لئی پازی بی) له پیغه مبهروه (ﷺ) فەرموویه تی: ((لخلاف فم الصائم أطيب عند الله من ریح المسك)).^۱

واته: بۆنی ده می پۆژوه وان (که ناخۆشه) له لای خوا خۆشتره له بۆنی میسک. قسه یه کی تریان له ئیمام شافیعی گێراوه ته وه که وا: سه ره تاو کۆتایی پۆژ قهیدی ناکا سیواک بکه ی.

نۆیه م: سیواک کردن بۆ نوێژی فەرزو سوننه ت بیکه وه :-

ئه وه ی سه یری فەرمووده ی پیغه مبه ر بکا (ﷺ) ((لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة)).^۲

واته: ئه گه ر گران و قورس نه با له سه ر ئۆمه ته که م، ئه وا له هه مو نوێژیک فەرمانم پێ ده کردن سیواک بکه ن.

^۱ بوخاری له (الصوم باب فضل الصوم) (۱۲۵/۴) ژماره (۱۸۹۴) و موسلیم له (الصيام) فەرمووده ی (۱۶۲-۱۶۴).

^۲ بوخاری له (الجمعة باب السواك يوم الجمعة) (۸۸۷/۲)، موسلیم له (الطهارة باب السواك) (۴۲/۱) له فەرمووده ی ئه بوهوره یره گێراویه تیه وه.

ده‌گاته ئه‌وه‌ی که سیواک کردن بۆ نویژی فه‌رزو سوننه‌ت په‌سنده پیکه‌وه، ئه‌مه‌ش له‌به‌ر فه‌رمووده‌ی ((عند کل صلاة)) گوته‌یه‌کی گشتی به‌له‌هه‌موو نویژیک سا له‌به‌رچی نویژیک تایبته بکری جگه له نویژی تر؟ به‌لام هه‌ندی زانا بۆ ئه‌وه چون که سیواک په‌سنده ته‌نها بۆ نویژی فه‌رز، هه‌روه‌ها بۆ ئه‌و سوننه‌تانه‌ی که پاشی نویژی تر نین وه‌ک نویژی جه‌ژن.

ئه‌وانه‌ش به‌لگه‌یان ئه‌و فه‌رمووده‌یه که پیشه‌وا ئه‌حمده له (مسند)ه‌که‌یدا گێپراویه‌تیه‌وه له فه‌رمووده‌ی خاتوو (زینب کچی جه‌حش) (خوا لئی پازی بی) که ده‌فه‌رموی: ((لأمرتهم بالسواک عند کل صلاة کما یتوضؤن))^١ واته: فه‌رمانم پی ده‌کردن سیواک بکه‌ن له هه‌موو نویژیکدا وه‌ک ده‌ست نویژ گرتن. هه‌روه‌ها پیشه‌وا (أحمد) له ئه‌بوهوره‌یره‌وه ده‌گێپێته‌وه که‌وا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: ((لولا أن أشق علی أمتی لأمرتهم عند کل صلاة بوضوء و مع کل وضوء بسواک، ولأخرت العشاء إلى ثلث اللیل، أو شطر اللیل)).^٢ واته: ئه‌گه‌ر له‌سه‌ر ئۆمه‌ته‌که‌م گران نه‌بایه له هه‌موو نویژیک فه‌رمانم پی ده‌کردن ده‌ست نویژ بگرن و

^١ أحمد (٤٢٩/٦).

^٢ أحمد (٢٩٤/١) (الفتح الربانی).

له گەلّ ھەموو دەست نوژیکیش سیواک بکەن، نوژی عیشاشم
دوادەخست بۆ سیّ یەکی شەو یا نیوہی شەو.

له گێرپانەوہی بوخاری دا ھاتووہ: ((لأمرتهم بالسواک مع کل
وضوء))^۱ واتە: فەرمانم پێ دەکردن لە گەلّ ھەموو دەست
نوژیکی سیواک بکەن.

پێغەمبەر (ﷺ) یە کسانێ کردوون، ھەرۆک دەست نوژی
سوننەت نیە بۆ نوژی سوننەتی (راتب) ھەوای (نوژی فەرز)
مەگەر ماوہی نیوانیان زۆر بێ، ھەرۆھا سیواکیش بەو
شیوہیە.^۲

من وای دەبینم (خوداش زاناترە)، سیواک پەسندە
(مستحب) ھە بۆ نوژی فەرزو سوننەت پێکەوہ، لەبەر ئەو گوتە
گشتی یە پێغەمبەر (ﷺ) ((کل صلاة)) ھەرۆھا سیواک
دانراوہ بۆ پاک کردنەوہ و لابردنی پیسی، ئەمەش لە ھەموو
کات و ساتیک پێویستە، چۆن تاییبەت دەکری تەنھا بە نوژە
فەرزەکان، بە تاییبەت لە پێغەمبەر (ﷺ) جێگیر بووہ (ثابت)
کەوا لە نیوان ھەردوو پکاتیکی شەونوژی دا سیواکی کردوہ. جا

^۱ البخاری (۸۸۷/۲).

^۲ سەیری (فتح الباری) (۲/۳۷۶) بکە.

له فەرموودهی (ابن عباس) (خوا لئی پازی بی) ده لئی: ((کان رسول الله ﷺ یصلی باللیل رکعتین ثم ینصرف فیستاک)).^۱

واته: پیغمبهر (ﷺ) شه وان شه ونویژی ده کرد دوو پکات دوو پکات و دواپی وازی ده هینا و سیواکی ده کرد.

جابر (خوا لئی پازی بی) ده لئی: پیغمبهر (ﷺ) فەرموویه تی: ((إذا قام أحدکم من اللیل یصلی فلیستک، فانه إذا قام یصلی أتاه مَلک، فیضع فاه علی فیه، فلا یخرج شیء من فیه إلا وقع فی الملك)).^۲ واته: نه گهر به کیکتان شه و هه ستاوه بو شه ونویژ با سیواک بکا، له بهر نه وهی نه گهر هه ستا فریشته یه ک دیته لای و ده می له سه ر ده می داده نی، هه ر شتیک له ده می ده رچی ده چیته ده می فریشته که وه. دیار تریش له وه نه وه یه که (مسلم) ریوایه تی کردوه له (عائیشه) (خوا لئی پازی بی) کاتی (سعدی کوری هیشام) پرسیا ری لی کرد ده رباره ی (وتری) پیغمبهری خوا (ﷺ) فەرمووی: ((کنا نعدُّ له سواکه و طهوره فیبعثه الله ما شاء أن یبعثه من اللیل فیتسوک و یتوضأ و یصلی

^۱ (ابن ماجه) ده ری کردوه له (الطهارة باب السواک) (۱۰۶/۱).

^۲ بگه ریوه بو (تلخیص الحبیر) (۱۱۲/۱). (حافظ ابن حجن) ده لئی: أبونعیم

کثیراویه تیه وه راویه کانیش جتی متمانه ن، (ابن دقیق العید) وا ده لئی.

تسع رکعات... الحديث)).^۱ واته: سیواک و دست نویژی پیغه مبرمان ده ژمارد. سا خوی گه وره به خه بهری ده هیئاو بیداری ده کرده و تا خوی حهزی ده کرد، جا دست نویژی ده شوشت و نو پکاتی ده کرد.

هندی له مالیکیه کان ده لئین: سیواک کردن له ناو مزگه و تدا ناپه سنده نابی بکری، له ناو کومه لی خه لکیشدا له بهر پیسیه که ی و مزگه وت له وه پاکتره ده بی پاک پگری. وتوویانه: مه بهست له فرموده ی پیغه مبر (ﷺ): ((مع كل صلاة)) و فرموده ی ((عند كل صلاة)) واته: له هموو نویژو دست نویژی کدا یان له گه ل هموو دست نویژی کی نویژدا. به لگه شیان فرموده ی خوی له نایه تی: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ (المائدة: ۶).

واته: نه ی نیمانداران نه گه ر ههستان بۆ نویژه کانتان ده م و چاوو دهستان تا ثانی شک بشون له گه ل پییه کانتان تا گوزینگ (قوله پی) و سهرتان (مسح) بکن واته دهستی ته پ به سهردا بیفن.

^۱ (مسلم) له (صلاة المسافرين) (باب صلاة الليل و من نام عنه أو مرض) (۲۶/۶-۲۷).

وتوویانه: خوی گه‌وره هه‌ستاو بۆ ده‌ست نوێژ وه‌ك هه‌لساو
 بۆ نوێژی حسیب کردوه. له‌و هۆیانه‌ی به‌ ناپه‌سه‌ندیان داناوه
 نه‌وه‌یه ده‌لێن په‌نگه‌ له‌گه‌ڵ سیواک کردن خوینی لی بۆ و ده‌ست
 نوێژ به‌تال ده‌بیته‌وه.^۱ زانایان باش پووبه‌پوویان بوونه‌وه‌و
 وتوویانه سیواک کردن له‌ مزگه‌وتدا دروسته‌و سوننه‌تیکی
 جیگیره‌ له‌ کاتی نوێژدا له‌به‌ر فه‌رموده‌ی ((لأمرتهم بالسواک
 عند کل صلاة)) و زۆر فه‌رموده‌ی تر.

به‌لکو هه‌ندی له‌ گێڕانه‌وه‌کان به‌لگه‌ی نه‌وه‌ن که یاوه‌رانی
 پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) (خوا لییان پازی بۆ) له‌ناو مزگه‌وتدا سیواکیان
 ده‌کردو سیواکیان له‌سه‌ر گوێچکه‌یان داده‌نا له‌ هه‌موو نوێژی‌ک
 سیواکیان پێ ده‌کرد.

جا له‌ (زه‌یدی کورپی خالید) (خوا لی پازی بۆ) ده‌لی:
 ((کان أصحاب رسوا الله يضعون أسوکتهم خلف آذانهم، یستنون
 بها کل صلاة)).^۲

^۱ سه‌یری (مواهب الجلیل) (۲۶۶/۱) بکه.

^۲ نه‌بوداود له‌ (الطهارة باب السواک) (۱۲/۱) ژماره‌ (۴۷) گێڕاویه‌تیه‌وه.
 (ترمذی) له‌ (الطهارة باب ما جاء فی السواک) (۳۵/۱) ژماره‌ (۲۲) له‌ زه‌یدی
 کورپی خالدو (ترمذی) ده‌لی فه‌رموده‌یه‌کی (حسن و صحیح) ه.

واته: هاوه لانی پیغه مبهەر (ﷺ) سیواکیان له پشت
گوچکه یان داده ناو له هه موو نووژیک سیواکیان بی ده کرد.

شیخی ئیسلام (ابن تیمیة) ده لی: که سی له ناو مزگهوت بوو.
ئه گهر به لغه می هه بوو بوی هه یه تف له جله کانی بکا به
پیکه وتنی پیشه واکان و به سوننه تی جیگیری پیغه مبهەر (ﷺ)
به لکو ده ست نووژ له ناو مزگهوتدا دروسته بشوری لای (جمهوری
زانایان)، جا ئه گهر ده ست نووژ گرتن دروست بی سیواکیشی
تیدا یه و دروسته.

جا ئه گهر تف کردن به به لغه م له جلو بهرگ دروست بی
له ناو مزگهوتدا چۆن سیواک کردن ناپه سهنده و ناکری؟ نووژیش
له مزگهوت بی سیواکی له گه ل ده کری جا چۆن سیواک
ناپه سهنده (مکروه) ه؟ ئینجا شیخی ئیسلام ده لی: به لام
بانگه شه ی خوین لیهاتن هیچ به لگه ی له سه ر نی یه، به لی ئه وه ی
له وه ده ترسی با به هیواشی و له سه ره خو به کاری بی نی و له سه ر
ددان و زمان به کاری بی نی نه ک پدوو (پووک).¹ (خوا زاناره).

¹ سه بری (فتاوی) (۲۰۱/۲۲) بکه.

دهیه م:

نایا دهبی به سیواکی یه کیکی دی سیواک بکهی؟ -

زانایان وتووایانه: مرؤ ده توانی سیواک بکات به سیواکی یه کیکی دی به په زامه ندی نه وو هیچ ناپه سه ندییه کی (کراهة) نیه، به لام هر نه وه یه دهبی سیواکه که بشوری، له بهر پیسی و لبک و شتی تر که پیوه ی نووساوه. به لگه ی نه وه ش نه وه یه: نه بوداود له (سنن) ه که یدا گپراویه تیه وه له عائیشه (خوا لیی رازی بی) ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سیواکی ده کردو ده یدا به من بیشوم، سیواکم پی ده کردو ده مشوشت و ده مدایه وه نه و. ((عن عائشة قالت: كان نبي الله (ﷺ) يستاك فيعطيني السواك لاغسله، فابدأ به فاستاك ثم أغسله و أدفعه إليه)).¹

له م فهرمووده یه دا ده بینین که خاتوو عائیشه (خوا لیی رازی بی) ویستویه تی سیواک بکا بی شوشتنی بؤ به ره که تی لیکی پیغه مبه ر (ﷺ) و بؤ شیفای نه خوشیش، نه گه ر نه مه به لگه بی بؤ شتی که نه وا به لگه یه بؤ گه وره یی نه ده ب و زیره کی عائیشه (خوا لیی رازی بی) له بهر نه وه ی سه ره تا نه یشوشت تا شیفای به

¹ أبوداود له (سنن) ده ری کردووه (کتاب الطهارة باب غسل السواک)

لیکی پیغمبر (ﷺ) له دهست نه چی. دوايي شوستی بۆ پړیز
گرتن و جیبه جیّ کردنی فرمانی پیغمبر (ﷺ).

په ننگه مه بهستی به شوستنی سیواکه که پاک کردنه وه و نرم
کردنه وه ی بیّ به ناو پیش ئه وه ی پیغمبر (ﷺ) به کاری بیّی.
به لام حکمت له شوستنی سیواک پیش به کارهینانی،
پزیشکه کان وه لّامی ئه وانه ده دهنه وه به وه ی سیواک بۆ پاک
کردنه وه ی ددانه و ئه و پاکه ره وه ش ده بیّ بشوریّ له کاتیک بۆ
کاتیکی دی تا پیس نه بیّ و ببیته مؤلگه ی میکروب به کان.

دکتور (عبدالرحیم محمد) مامؤستای (مشارك) له کولیزی
ددانسازی زانکوی (شا سعود) هه ستا به توپژینه وه یه کی زانستی
له سهر سیواک، تیایدا ده رکه وت سیواک هیچ زیانی نی به له سهر
شانه کانی ده وری ددان بۆ ماوه ی (۲۴) کاتر میتر له به کارهینانی
به لکو زور سوودیشی هه یه. به لام ئه گه ر سهری سیواک له پوژیک
زیاتر به کاریی و نه بردریّ ئه و هه ندیّ ماده که ماده ی (فیتولی) ه
کار ده که نه سهر شانه کانی ده وری ددانه کان. له بهر ئه وه ته نها

بو ماوهی (۲۴) کاتژمیر ده بی به کاری، دوی نه وه ده پردی و به شیکی دی نوی به کارده هینریتته وه.^۱

له و فرمودانهی که به لگن بو دروست بوونی سیواک کردن به سیواکی یه کیکی تر نو فرموده یه ی (بوخاری)^۲ بو ی گپراوینیتته وه له فرموده ی عائیشه (خوا لی پازی بی) فرموده تی: ((دخل عبدالرحمن بن أبي بكر على النبي ﷺ) و أنا مسندته إلى صديري، و مع عبدالرحمن سواك رطب يستن به فأبده رسول الله ﷺ) بصره، فأخذت السواك فقضته و نقضته وطيبه، ثم دفعته إلى النبي ﷺ) فاستن به، فما رأيت رسول الله ﷺ) استن استناناً قط أحسن منه فما عدا أن فرغ رسول الله ﷺ) رفع يده أو أصبعه، ثم قال: ((في الرفيق الأعلى ثلاثاً)) ثم قضى و كانت تقول: مات بين حاقنتي و ذا قننتي)).

واته: عه بدوپه حماني کوی نه بوبه کر (خوا لیان پازی بی) هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) منیش پالم پی دابووه سه ر سینگی

^۱ سهیری کتیبی (السواک و العناية بالأسنان) لاپره (۲۲۲) و کتیبی (السواک فی السفة) لاپره (۵۳-۵۴).

^۲ البخاری له کتابی (المغازی) باب (مرض النبي ﷺ) و وفاته (۱۳۸/۸).

^۳ واته: چاری تی بری.

خۆم عه‌بدوڤه‌حمانیش سیواکینکی ته‌ڤی پئی بوو سیواکی پئی ده‌کرد، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) چاوی تی ڤری، منیش سیواکه‌که‌م لی وه‌رگرتو کرۆژشمو دام وه‌شاندو پاکم کرده‌وه‌و ئینجا دامه‌ ده‌ست پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌ویش سیواکی پئی کرد، هه‌رگیز سیواکی وا ڤیکو پیکی نه‌کردوه‌و، هه‌ر که ته‌واو بوو ده‌ستی یان په‌نجه‌ی به‌رز کرده‌وه‌و سی جار فه‌رمووی: به‌ره‌و هاوه‌لی هه‌ره‌ به‌رز (في الرفیق الاعلی) نه‌وجا گیانی پاکی سپارد عایشه‌ ده‌یفه‌رموو: پیغه‌مبه‌ری خوا له‌نیوان شان و چه‌ناگه‌ی مندا کۆچی دواپی کرد. (واته: له‌ باوه‌شی من بوو).

سا له‌م فه‌رموده‌دا به‌لگه‌ هه‌یه‌ له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ده‌کری سیواکی یه‌کیکی دی به‌کاربه‌ینی به‌مه‌رجی له‌و که‌سانه‌ بی بۆنی ده‌می نه‌وت پئی ناخۆش نه‌بی نه‌گه‌ر وا نه‌بوايه‌ خاتوو عایشه‌ نه‌یده‌گۆڤی.

له‌ کرۆشتنی سیواکه‌که‌ له‌لایه‌ن خاتوو عایشه‌ حیکمه‌تیک هه‌یه‌ ته‌نها شاره‌زایان ده‌یزانن له‌ په‌وی پزیشکی و خه‌لکانی سروشت ڤیکو ته‌واو.

له‌گرنه‌گرتین سووده‌کانی کرۆشتنی سیواک:

۱- ئەو مادانه‌ی له‌ناو سیواکدا هه‌یه له‌و به‌ش‌ه‌ی به‌کاره‌اتوه‌وه
په‌نگه‌ کۆتایی پێ‌هاتبێ.

۲- ئەو به‌ش‌ه‌ی به‌کارده‌ی وه‌به‌ر مه‌وا ده‌که‌وی، په‌نگه‌ پێس
بووبی به‌ کۆتایی هاتنی ماده‌کانی ناوی، جا لابردنی ئەو به‌ش‌ه‌ی
به‌کاره‌اتوه‌وه هه‌موو ئەگه‌ریک لاده‌با بۆ پێس بوون به‌ میکروۆب و
ته‌پ و تۆز. به‌ به‌کاره‌ینانی به‌شه‌ نوێ‌یه‌که ده‌گه‌ینه‌یه‌قین و
دانیایی له‌ پاکی پێشاله‌ نوێیه‌کانی به‌کاری ده‌به‌ین.^۱

له‌ پاک‌کردنه‌وه‌و ته‌پ‌کردنه‌وه‌ی دار سیواکه‌که سوودی
گه‌وره‌هه‌یه، چونکه‌ ووشکی پێشاله‌کان ده‌بێته‌هۆی دارپووشانی
پدوو (پووک) و شانه‌ی ده‌وری ددانه‌کان له‌ سه‌ره‌تای سیواک
کردندا.

له‌و به‌لگانه‌ی که‌ ده‌بی سیواکی یه‌کیکی تر به‌کاربه‌ینی ئەو
فه‌رمووده‌یه‌که بوخاری ده‌ری کردوه‌وه له‌ فه‌رمووده‌ی (عبدالله
ی کورپی عمر) (خوا لییان پازی بی). که‌وا پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)
فه‌رموویه‌تی: ((أراني أتسوك بسواك فجاءني رجلان أحدهما أكبر

^۱ ته‌ماشای کتێبی (السواك و العناية بالأسنان) لاپه‌ره (۱۹۸) بکه‌.

من الآخر فناولت السواك الأصغر منها فقال لي: كبر، فدفعته إلى الأكبر منها)).^١

بینیمیان سیواکم دهکرد، دوو پیاو هاتنه لام یهکیان گه وره تر بوو له وی تر، سیواکه که م دا به بچوکه که یان، پی ی گوتم: بیده به گه وره که، منیش دام به گه وره که.

له کوی نهوانه ی باسما ن کرد ده رکوت ده بی سیواک ی جگه له هی خوت به کاربیتنی و ناپه سه ند نیه، له نه ده بیشه گه وره کان وه پیش نهوانی تر خه ی له کومه لیکداو به و دست پی بکه ی، سوننه تیشه نه مه به کاربیتنی له سه لام کردن و خواردنه وه و بون لیدان و شتی تر له کاروباری دی دا (خوا زاناره).

یازدهه م: نایا ده بی سیواک به زماندا بیینی؟ :-

زانایان ده لئین: سوننه ته بابای موسلمان سیواک به زمانیدا بیینی له بهر نه وه ی پاک کردنه وه ی پوی سهره وه ی زمان زور گرنکه، له بهر هه بوونی ورده مه میله و که لئین که پاشماوه ی تیدا

^١ البخاری له دست نویژ (باب دفع السواک إلى الأكبر) (٤٢٥/١) ژماره (٢٤٦). مسلم له (زهد) باب مناولة الأكبر (١٧٤/١٨) ژماره (٣٠٠٣) (نوی). |

کۆده بیته وه، پهنگه که لینی قولی زگماکی تیدا هه بی و بیته په ناگه یه ک بق میکرو به کان و پاشماوه، له بهر نه وه و با شه به سیواک پاک کریته وه، هه روه ها پان کردنه وهی زمان چالاکی شان کان زیاد دهکا له بهر نه وهی شیلانی سووک به سیواک فشاریک دهخاته سهر مولوله خوینه کان و له و یوه خوین بق لولوه گه وره کان ده پوات، به لابرندی نه و فشاره دووباره پر ده بیته وه له خوین و به و شیوه دووباره ده بیته وه و سوورانی خوین چوست ده بی و نه رمی مولولوله کانی خوین زیاد ده بی و خوینیشی زیاتر بق ده چی.

پیغه مبر (ﷺ) بهر له هه زارو چوارسه د سال فیبری کردوین چون سیواک له سهر زمان بکهین.

له (نه بی به ره ده وه) له باوکی ده گپ پیته وه ده لی: ((أتینا رسول الله (ﷺ) نستحم له، فرأیته یستاک علی لسانه، و قد وضع السواک علی طرف لسانه و هو یقول: ((إه إه)) یعنی یتهوع)).

¹ (أبوداود) له (الطهارة) (باب کیف یستاک ۷۶/۱) عون العبود. یتهوع: پشانه وه واته دهنگیک وهک دهنگی پشانه وه، بق (مبالغه) به کاردی (فتح الباری ۴۲۴/۱).

واته: هاتینه لای پیغه مبه ر (ﷺ) داوای وولاغیکمان لی کرد
بو سواری دیتم سیواکی ده کرد له سهر زمانی و سیواکی له سهری
زمانی دانابوو هیلنجی ده هاتی (دهنگی پشانه وه) لی ده هات.

بوخاری ده ری هیناوه به وتهی: ((أتیت النبی ﷺ))
فوجدته یسن بسواک بیده یقول: ((أع أع))^۱ و السواک فیه کانه
یتهوع)).^۲

واته: هاتمه لای پیغه مبه ر (ﷺ) بینیم سیواکیکی به
دهسته وه بوو سیواکی ده کردو ده یگوت: نوع نوع وه ک بلئی
برپشیته وه. موسلیم به ووتهی: ((دخلت علی النبی ﷺ)) و
طرف السواک علی لسانه))^۳ ده ری کردووه. واته: چومه لای
پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سه ری سیواکه که له سهر زمانی بوو.

نه سائیش به ووتهی: ((دخلت علی النبی ﷺ)) و هو یستن
و طرف السواک علی لسانه و هو یقول: ((عأ عأ)) یتقدیم العین
علی الهمزة الساکنه)) ده ری کردووه. واته: چومه لای

^۱ ((أع أع)) زهممه له سهر همزه و عهین ساکینه، دهنگی گه روو کاتی که
سیواکی له سهر پووی زمانی دانا. فتح الباری (۱/۴۲۴).

^۲ بوخاری ده ری هیناوه له (الوضوء باب السواک ۱/۴۲۳ ژماره (۴۲۴)).

^۳ موسلیم له (الطهارة باب السواک ۳/۱۴۴ نووی) ده ری کردووه.

پینگه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) سیواکی ده‌کرد سه‌ری سیواکه‌که له‌سه‌ر زمانی بوو ده‌یگوت: (عه‌ء، عه‌ء).

(أحمد) یش له‌ فه‌رمووده‌ی (أبی موسیٰ) ده‌ره‌یناوه‌ ده‌لئ: ((دخلت علی النبی (ﷺ) و هو یستاک و هو واضع طرف السواک علی لسانه یستن إلی فوق)).^۱

واته: چومه‌ لای پینگه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) سیواکی ده‌کرد و سه‌ری سیواکه‌که‌ی له‌سه‌ر زمانی دانا‌بوو بۆ سه‌ره‌وه‌ سیواکی پی‌ ده‌کرد.

شیخی سه‌عاتچی ده‌لئ: ئەو فه‌رموودانه‌ ئەوه‌ی لی وهرده‌گیری که سیواک کردن له‌سه‌ر زمان به‌ باری دریزی ده‌بی‌و سیواکیش تایبته‌ نیه‌ به‌ ددان و به‌سو و هه‌روه‌ها بۆ پاک‌ پراگرتنه‌ نه‌ک ته‌نها بۆ لابردنی پیسی له‌به‌ر ئەوه‌ پینگه‌مبه‌ر (ﷺ) ته‌نها سیواکی ددانی پی‌ نه‌کردوه‌.^۲ خواش زاناتره‌.

^۱ أحمد (۴۱۷/۳).

^۲ الفتح الربانی (۱/۲۹۶).

واته: نه گەر گران نه بویه له سهەر ئۆمهتی من له هه موو نوێژیک فه رمانم پێ ده کردن سیواک بکه ن.

له گێرانه وه یه کی پێشه وا (أحمد و بوخاری) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی: ((لأمرتهم بالسواک مع کل وضوء)).

واته: فه رمانم پێ ده کردن به سیواک کردن له گه ل هه موو ده ست نوێژیک.

٤- له (مقدم کورپی شوره یح) له باوکیه وه ده گێریته وه ده لێ: به عائیشه م گوت (خوا لێی پازی بێ): ((بأي شی کان یبدا النبی (ﷺ) إذا دخل بیته؟ قالت: بالسواک)).^٢

واته: کاتی پیغه مبه ر (ﷺ) هاتبایه وه مانی به چی ده ستی پێ ده کرد، یان یه که مجار چی ده کرد؟ فه رمووی به سیواک.

٥- حوزه یفه (خوا لێی پازی بێ) ده لێ: ((کان رسول الله (ﷺ) إذا قام من اللیل یشو ص فاه بالسواک)).^٢

^١ پێشتر ده رهاتوه.

^٢ موسلیم له (الطهارة ١/٣٢)، ابوداود (٥/١)، النسائی (١٣/١)، ابن ماجه (٢٩٠/١).

^٣ البخاری له ده ست نوێژ باب السواک (٨٨٩/٢)، مسلم له (الطهارة ١/٤٦)، مانای شیو ص: واته ده یشواو پاکی ده کاته وه، گوتراوه: ده یشیلێ.

واته: پیغمبر (ﷺ) نه گهر شهو ههستا باوه ده می به
سیواک پاک ده کرده وه.

۶- عائشه (خوا لئی پازی بی) ده لئی: ((أن النبي (ﷺ) كان لا يرقد ليلاً ولا نهاراً فيستيقظ إلا تسوك)).^۱

واته: پیغمبر (ﷺ) شهو بوايه یان پوژ نوستبایه و
خه بهری بوايه ته وه هر سیواکی ده کرد.

۷- نه نهس (خوا لئی پازی بی) ده لئی: پیغمبر (ﷺ)
فه رموویه تی: ((أكثرُ عليكم في السواك)).^۲

واته: زور باسی سیواک بو کردن و شایسته ی نه وه شه زور
باسی بکری.

۸- عائشه (خوا لئی پازی بی) ده لئی: ((دخل عبدالرحمن بن
أبي بكر ومعهُ سواك یستن به، منظر إلیه رسول الله (ﷺ) فقلت
له أعطني هذا السواك یا عبدالرحمن، فأعطانيه، فقضمته ثم

^۱ أبو داود له (الطهارة باب السواك ۱/۵۷)، أحمد (۶/۱۲۱).

^۲ بخاری له (الجمعة باب السواك يوم الجمعة ۲/۴۳۵) ژماره (۸۸۸).

مضغته، فاعطیته رسول الله (ﷺ) فاستن به و هو مستند إلى صدری)).^۱

واته: (عبدالرحمن) و کوی ته بویه کر هاته ژوره وه و سیواکیکی پی بو سیواکی ده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) سهیری کرد، پیم گوت: تهی عبدالرحمن سیواکه که م بده ری، کرؤژتم و جوییم و دام به پیغه مبه ری خوا و سیواکی پی کرد و سه ری به سنگی من کرد بوو.

۹- ته بو موسا (خوا لی پی پازی بی) ده لی: ((دخلت على النبي (ﷺ) و طرف السواك على لسانه)).^۲

چومه لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دیتم سه ری سیواکه که ی له سه ر زمانی بوو.

۱۰- (ابن عباس) (خوا لی پی پازی بی) ده لی: ((أنه بات عند النبي (ﷺ) ذات ليلة فقام النبي (ﷺ) من آخر الليل فخرج فنظر في السماء ثم تلا هذه الآية في آل عمران: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْتِلَافِ أَلْيَلِ وَالنَّهَارِ﴾... حتى بلغ ﴿فَوَنَّا عَذَابَ

^۱ البخاری له (الجمعة باب من تسوك بسواك غيره) (۴۳۸/۲) ژماره (۸۹۰).

^۲ مسلم (۱۴۴/۳) به رافه ی نه وه ی.

التَّارِ ﴿سورة آل عمران: (۱۹۰-۱۹۱) ثم رجع إلى البيت فتسوك و
توضاً ثم قام فصلّى، ثم أضطجع، ثم قام فخرج فنظر إلى السماء
فتلا هذه الآية، ثم رجع فتسوك فتوضاً ثم قام فصلّى)).^۱

واته: شهويك (ابن عباس) له لای پیغمبر (ﷺ) مایه وه
بینی پیغمبر (ﷺ) له کوتایى شهو ههستایه وه و چوه
دهره وه و سهیری ناسمانی کردو نه م نایه تهی خوینده وه
(به پاستی له به دیهینانی ناسمانه کان و زهوی و جیاوازی شهو و
پوژ)... تا گه یشته (سا له سزای ناگر بمان پاریزه). آل عمران:
(۱۹۰-۱۹۱) ئینجا گه پایه وه ماله وه و سیواکی کردو دهست
نوژیی گرتو ههستا نوژیی کرد، ئینجا پالی دایه وه، دوی
ههستایه وه و ده چوو سهیری ناسمانی کردو نه و نایه تهی
خوینده وه، ئینجا گه پایه وه و سیواکی کردو دهست نوژیی
شوست و ههستا و نوژیی کرد.

۱۱- فضل ی کوپی عباس دهلی: ((لم یکن النبی (ﷺ) یقوم
إلى الصلاة باللیل إلا استن)).^۲

^۱ مسلم له سهراچوهی پیشوو.

^۲ الطبرانی له (الکبیر ۱۸/۲۹۷) ژماره (۷۶۳).

واته: هر کاتیک پیغه‌مبهر (ﷺ) شه و هه‌ستابایه، هر سیواکی ده‌کرد.

۱۲- عائیشه (خوا لئی پازی بی) ده‌گپریته‌وه ده‌لئ: ((أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يُوَضِّعُ لَهُ سِوَاكًا وَوَضُوْهُ، فَاذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ تَخَلَّى ثُمَّ إِسْتَاكَ)).^۱

واته: پیغه‌مبهری خوا سیواک و ئاوی ده‌ست نۆیژمان بۆ داده‌نا، جا نه‌گهر شه و هه‌ستابایه‌وه له‌خو ده‌ستی به‌ئاو ده‌گه‌یاندو ئینجا سیواکی ده‌کرد.

۱۳- موعاویه ده‌لئ: ((أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَلَّا أَتِيَ أَهْلِي فِي غَرَّةِ الْهَلَالِ، وَأَنْ أُسْتَنَّ كَلَّمَا قَمْتُ مِنْ سُنَّتِي)).^۲

واته: پیغه‌مبهر (ﷺ) فه‌رمانی پی‌کردووم که له‌سه‌ره‌تای مانگی هیلالی (۳، ۲، ۱) ی مانگ نه‌چمه لای خیزانم و هه‌رکاتیک له‌خو هه‌ستام سیواک بکه‌م.

^۱ أبوداود له (الطهارة باب السواك لمن قام من الليل ۱/۱۵) ژماره (۵۶) و صححه ابن مند.

^۲ الطبراني (۳۴۹/۱۹) ژماره (۸۱۱) و أحمد ده‌ری کردووه له (ابن عمر ۱۱۷/۲) له صفوان ی کوپی معطل (۳۱۲/۵).

۱۴- ئەبى ئەيوب دەلى: ((قال رسول الله ﷺ): أربع من سنن المرسلين: الختان و السواك و التعطر و النكاح)).^۱ الطبراني له (المعجم) له فەرموودهى (ابن عباس) گىراويه تيه وه.^۲

واته: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموويه تى: چوار شت له سوننه تى پىغەمبەرانه: سونه ت كردن و سيواك كردن و بۆن له خۆ دان و ژن هينان.

۱۵- ئەبوهوريره (خوالى پازى بى) دەلى: ((قال رسول الله ﷺ) الطهارات أربع: قص الشارب، و حلق العانة، و تقليم الأظفار و السواك)).^۳

واته: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموويه تى: پاكيه كان چوارن: سمىل بىرین (كورت كردنه وه)، بهر تراشين، نینۆك كردن، سيواك كردن.

^۱ الترمذي له (النكاح باب في فضل التزويج ۳/۳۹۱) ژماره (۱۰۸۰) به (حسن)ى داناه، أحمد (۵/۴۲۱)، عبدی كوپى حميد له المنتخب لاپه ره (۱۰۳)، أبو الليث السمرقندی له (تنبيه الغافلين) لاپه ره (۳۸۹)، سهيرى (فيض القدير) (۱/۴۶۶)، الجامع الصغير هي سيوطي (۱/۹۲) ژماره (۹۱۹).

^۲ المعجم الكبير (۱۱/۱۸۶) ژماره (۱۱۴۴۵) به لام به وتهى (خمس من سنن المرسلين).

^۳ كورتهى (زوائد المسند) (۱/۶۶۸) ژماره (۱۲۲۵).

۱۶- عائیشه (خوا لئی پازی بی) ده‌فه‌رموئیت: ((كان النبي ﷺ) اذا سافر حمل السواك و المشط... الحديث)).^۱

واته: نه‌گەر پیغه‌مبه‌ر ﷺ چووبا بۆ سه‌فه‌ر سیواک و شانە‌ی هه‌لده‌گرت.

۱۷- له عائیشه‌وه (فه‌رمووده‌که‌ی به‌رز کردۆته‌وه) ده‌لئ: ((فضل الصلاة التي يستاك لها على الصلاة التي لا يستاك لها سبعين ضعفاً)).^۲

واته: خیری ئه‌و نوێژه‌ی سیواکی تیدا ده‌که‌ی له‌گه‌ل ئه‌و نوێژه‌ی سیواکی تیدا ناکه‌ی چه‌فتا قاته.

۱۸- له جابره‌وه (خوا لئی پازی بی) ده‌فه‌رمووی: ((إذا قام أحدكم من الليل يصلى فليستك، فانه إذا قام يصلى أتاه ملك، فيضع فاه على فيه فلا يخرج شيء من فيه، إلا وقع في الملك))

^۱ لاوازه (ابن ماجه) له (الطهارة) (۱۲۹/۱) ژماره (۳۶۱)، العقيلي له لاوازه‌كان (۷۳/۴).

^۲ لاوازه: أحمد (۲۷۲/۶)، ابن خزيمة (۷۱/۱) ژماره (۳۷)، الباني به لاوازی داناوه له (السلسلة الضعيفة) (۱۵۰۲).

حافظ ابن حجر ده لئی: تہو نعیم گپراویہ تہوہ و پیاوہ کانی جی
بروان، ابن دقیق العید وای گوتوہ.^۱

۱۹- عائشہ ده گپرتہوہ (فہرموودہ کہ بہرز ده کاتہوہ)
ده لئی: ((ثلاث من لکم سنہ و غلیّ فریضۃ السواک و الوتر و قیام
اللیل)).^۲

واتہ: سی شت بو ئیوہ سوننہتہو و بو منیش فہرزہ: سیواک
کردن، نوپزی (ویتر)، شو نوپز.

۲۰- له (ابن عمر) وہوہ (خوا لئی پازی بی) ده فہرمویت
(فہرموودہ کہ بہرز ده کاتہوہ): ((أرانی أتسوک بسواک، فجاءنی
رجلان أحدهما أكبر من الآخر فناولت السواک للأصغر منهما،
فقیل لی: کبر)).^۳

^۱ بگہریوہ بو (تلخیص الحبر) (۱۱۲/۱).

^۲ أبوداود (۱۲/۱) ژمارہ (۴۸)، ابن خزیمہ (۷۲، ۱۱/۱) ژمارہ (۱۵)، (۱۳۸)
سہنہ دکہی (حسن) ہ، حاکم (۱۵۶/۱)، بیہقی (۳۷-۳۸).

^۳ البخاری له (الوضوء باب دفع السواک إلى الأكبر ۱/۴۲۵) ژمارہ (۲۴۶)
موسلم بہ پافہی نہوہوی (کتاب الزہد باب مناوۃ الأكبر ۱۸/۱۷۴) ژمارہ
(۳۰۰۳).

واته: به سیواک سیواکم ده‌کرد، دوو پیاو هاتنه لام، یه‌کیان له‌وی دی‌گه‌وره‌تر بوو، سیواکه‌که‌م دا به بچوکه‌که‌یان، پی‌یان گوتم له‌گه‌وره‌که‌وه ده‌ست پی‌بکه.

۲۱- له‌علیه‌وه ده‌لئ (فهرمووده‌که به‌رز ده‌کاته‌وه): ((إن أفواکم طرق للقرآن فطهروها بالسواک)).^۱

واته: ده‌متان پی‌گه‌ی قورئان خویندنه، جا به سیواک پاکی که‌نه‌وه.

۲۲- له‌عائیشه‌وه (خوا لئی پازی بی) ده‌فهرمویت: ((کان رسول الله ﷺ إذا دخل بیده یبدأ بالسواک)).^۲

واته: پی‌غهمبه‌ر (ﷺ) نه‌گه‌ر هاتبایه ماله‌وه سه‌ره‌تا به سیواک کردن ده‌ستی پی‌ده‌کرد.

۲۳- له‌(ابن عباس) ه‌وه نه‌ویش فهرمووده‌که به‌رز ده‌کاته‌وه ده‌فهرمویت که پی‌غهمبه‌ر (ﷺ) فهرموویه‌تی: ((السواک یذهب البلغم و یفرح الملائکة و یوافق السنة)).^۱

^۱ ابن ماجه له (الطهارة باب السواک ۱/۱۰۶) ژماره (۲۶۱) راوه‌ستاره (موقوفاً) سه‌نه‌ده‌که‌شی (لاوان) ه.

^۲ (ابن حبان) (۲/۲۰۴) ژماره (۱۰۷۱) ((إحسان)) بنچینه‌که‌ی له صحیح ی موسلیم ه‌یه له (الطهارة) باب السواک (۳/۱۸۲-۱۸۳) به رافه‌ی نه‌وه‌وی.

واته: سیواک کردن به لغه‌م لاده‌باو فریشته دلخوش ده‌کاو له‌گه‌ل سوننه‌تیش ریڭ دی.

۲۴- له‌ نه‌بی خه‌یره‌وه ده‌لئ: ((كان النبي ﷺ) يستاك بالأراك، فأن تعذر عليه استاك بعراجين النخل، فان تعذر استاك بما وجد)).^۲

واته: پیغه‌مبهر (ﷺ) به‌ داری ئه‌راک سیواکی ده‌کرد، ئه‌گه‌ر ده‌ستی نه‌که‌وتبایه‌ لقه‌ چه‌ماوه‌کانی دارخورمای به‌کارده‌هینا، ئه‌گه‌ر هر نه‌بوو هر شتیک هه‌بوویه‌ سیواکی پی ده‌کرد.

۲۵- له‌ موعازه‌وه که‌ فه‌رموده‌که‌ به‌رز ده‌کاته‌وه ده‌لئ: ((نعم السواک الزیتون من شجرة مبارکة، یطیب الفم و یذهب الجف، و هو سواکی و سواک الأنبیاء قبلی)).^۱

^۱ ابو نعیم گنراویه‌تیه‌وه، هه‌روه‌ک حافظ ئیبن‌وحه‌جه‌ر له‌ (تلخیص‌ الحبیر) (۱۱۹/۱) باسی کردوه.

^۲ البخاری له‌ (التاریخ‌ الکبیر) (۲۸/۸) ژماره‌ (۲۳۵)، الطبرانی له‌ (الکبیر ۳۶۸/۲۲) ژماره‌ (۹۲۳).

واته: باشت‌ترین سیواک زه‌یتونه له داریکی پیروژه. تامی دهم
خوش ده‌کاو ناخوشی لاده‌با، سیواکی منو پیغه‌مبه‌رانی پیش
منه.

سیازده‌هه‌م: سیواک و زانستی نوی: -

یه‌که‌م شت که پیاوانی زانست پیمان بلین ده‌رباره‌ی سیواک
ئه‌وه‌یه له داریک دروست ده‌کری تاییه‌ته و سه‌ر به تیره‌ی
(فصیلة) سلفادۆریه به ئاراک ده‌ناسری و ناوه زانستیه‌که‌ی
(سلفادۆرا به‌رسیکا) یه. ئه‌مه‌ش سیواکی پیغه‌مبه‌ره (ﷺ) داری
ئاراک له دۆله‌کانی بیابانیدا هه‌یه و که‌متر له چیاکان هه‌یه، به‌لام
که‌ش و هه‌وای گه‌رم و که‌مه‌ره‌یی که‌شیکی نمونه‌یی یه بۆ
که‌شه‌ی. له‌به‌ر ئه‌وه له شانشینى سعودیه زۆره وه‌ک ناوچه‌ی
عه‌سیرو ئه‌بهاو جیزان و هه‌روا له سودان و یه‌مه‌ن و ئیران و
پۆژه‌لاتی هیند، له هه‌ندی لای میسر وه‌ک (وجه القبلى) و سینا.

ئاراک ده‌وه‌نی جوان و به‌رده‌وام سه‌وزه به‌ دریژایی سال،
به‌ژن کورته، تیره‌ی قه‌ده‌که‌ی له یه‌ک پى زیاتر نیه، لایه‌کانی

---

¹ طبرانی له (الأوسط) ده‌ری کردوه (٤٠/١)، سه‌یری (مجمع البحرین) بکه
ژماره (٧٨٤)، ده‌لی: له سه‌نه‌ده‌که‌ی (أحمد کوبی محمد کوبی محسن) هه‌یه
ته‌نا له (ابراهیم ی کوبی أبی عه‌بله) لای گێردراوه‌ته‌وه.

تەشيلەيىن گەلاكانى پوو بريسكەدارن، گولئىكى پەنگ زەردە و تىكەل بە سەوزە لە گولەكەى بەرىك پەيدا دەبى دەخورى، بە قەد دەنكە نۆكئىك دەبى. ئەمە وەسفى دارى ئەراكە، ئەى دەربارەى سيواك چى ھەيە؟ ئەم سيواكە لە پەگى دارەكە وەردەگىرى، كاتى دوو سالە بى يا سى سالە، جار وايە لە لقەكانىشى وەردەگىرى، كاتى وشك يا تەپ بى بۆن و تامىكى خۆش و جياكەرەوھى ھەيە، بەلام ھەر دەبى وشك كرئتەوھو لە جىگايەك ھەلبگىرى شى نەگاتى، تا بۆ بەكارھىنان دەھىنرئتە دەرەوھ.

بۆ بەكارھىنانى دەبى سەرىكى بخەيتە ناو ناو تا نەرم دەبئتەوھ ئىنجا تويكەكەى لادەبەى بە قەد ئەوھى دەتەوى بيكەى بە فلچەيەك نزيكەى (۱-۱,۵)سم بى ئىنجا ئەو بەشە لەسەرەوھ پرا شەقى دەكەى و ئىنجا وردى دەكەى و تالەكانى لە يەك دوور دەكەيەوھ تا وەك فلچەيەكى ددانى لى دى. ئەگەر دەتەوى ورد بى دەكرى بللى باشتىن و تەواوترىن فلچەيە مرو ناسىبى، ئەمەش قسەيەكە خۆمان پەواجى پى نادەين بەلكو زاناكان سەلماندووويانە لە بن مىكرۆسكۆب كاتى بپرگەيەكى بە پانى دەپشكنن.

سیواک له بن میکرو سکوی زاناکانی کیمیا:

نمه سیواکه و له پیش پشکنه ران دهرده که وی، وهک بلئی خوی گوره به باشتین شیوهی ناماده کردوه بۆ پاک کردنه وهی ددان و پاراستنی دم، له برگه ی پانییه که یدا سی چینی له دوی یهک دیارده که وی: یه کیکیان شانیه ته په دۆریه و دووم شانیه دارینه، هردوکیان به شی دهره وهی پاریزه ری به شی ناوه وه پیک دینن که پیشالته کانی تیدایه و له وی جوانی بیناسازیه که دهرده که وی. پیشالته کان به سیسته میکی ورد پیز بوون له پال یهک، له هر گورزه یهک پیشالته که ی باریک هن تا به هموویان باشتین فلچه دروست دهکن به شاهیدی پسپوره کان. باوه پ ده که ی؟ تا نیستا شاره زایانی دروست کردنی فلچه ی ددان ده یانه وی لاسایی سیواک بکه نه وه. وهک فلچه یهک، هه ولده دن سود و هرگن له پیشالته سه رسوره یته ره کانی بۆ دروست کردنی تالی فلچه کانیان.

پوخته ی قسان: له پوی دامه زاننده وه باشتین پاکه ره وهی میکانیکیه، بۆ ته ندروستی پوک (پدوو) و ددان و دم هیچ شتیکی میکانیکی نیه هاوتای سیواک بی وهک توژه ره وهی نه خوشیه کانی دم و ددان باسی دهکن.

ترسناکی دهم پیی ده لئین (پلاک) :-

دوای سالانیکې دوورو دريژ تويزه ره وانی نه خوښی دهم و ددان به سهريان برد له دوای هویه کانی نه خوښی دهم و ددان گه یشتنه سی پسته ی زيرين وا له خواره وهن:

۱- به نه بوونی پلاک ددان تووشی کلور بوون نایه .

۲- پووک (پدوو) تووشی هه وکردن نایه به نه بوونی پلاک .

۳- دهم و ددان و پدوو ته ندروست نابن به لانه بردنی پلاک .

به لام پلاک چیه و ترسناکی له چیدایه ؟ و کی ده توانی لایداو چی هیه له سهر سیواک و پلاک ؟ پرسیار گه لیکن پیویستیان به وه لام هیه ، به لام ده بی بزانی له دهمی من و تودا ژماره یه کی زور به کتريا هه ن، هه ندیک ژماردوویانه و به (۵،۵) ملیون خانه یان داناون له هه ریه ک سانتیمه تر سیجا یه کی لیکدا . لیک یش وه ک من و تو ده زانین نه و شله یه که زمان به رده وام تیایدا مه له ده کا به شیوه یه ک هه ر ددانیک به چینیک کی ته نک له لیک داده پووشری ، کرنک نه وه یه به کتريا کان بی جووله نین به لکو جوولاوو گورچ و کولن به تایبه تی له کاتی هه بوونی پاشماوه ی شه کره کان له که لئنی ددانه کان ، یه کسه ر ده ست پی ده کا به دروست کردنی که ردیله ی دريژ له ماده ی جه لاتینی به هیز به پووی ددانیه وه

دهنوسینن، ههروهك پېشبینی دهكړی كه ملیونه ها بهكتریای تیدا دهژی، گهشه و ژماره یان زیاد دهكا له كه یه کی میکروبی وهك چینیکی سپی دروست دهكا (Bacteria Plaque) وهكو چینیکی ته پی لینجی پهنگ مه یله و سپی دهرده كه وی، هندی كاتیش بی پهنگه، ژماره یه کی زور بهكتریا دهگریتته خوی به (۳۰۰) ملیون خانه له هر میلیگرامیكا مه زهنده دهكړی (میلیگرام یهك بهش له ۱۰۰۰ بهشی گرام ه). كه وایه ترسناکی پاسته قینه به ره و ددان دی. هندی توره مهی (سلاله) ی بهكتریای پلاك هه ن وهك: (Streptococci a Lactobacillus a) Actinomy) به رده وام ده بن تا ددان كلور ده كه ن. شتیکی گرنكه و ناسان نیه، له سه ره تا وه نه نزمی تایبته ده پیژن بؤ هرس کردنی پاشماوهی شه كر بؤ گوپینیان بؤ شه كری ساده تر وهك گلوکوز به رده وام ده بن تا كومه لیک ترشی نه ندامی وهك لاکتیک و پیروفیک و خه للیک و پروپیونیک پیک دینن. شراوه نیه كه نه و ترشانه توانای تواندنه وهی بهشی په قی مینای كاكیله یان هه یه و بؤشایی كلوری ترش دروست ده كه ن، له وپوه پوهی كاكیله ده ست به داخوران دهكا و پی خوش دهكا بؤ چوونه ژوده وهی شه پو لیک دیكه ی بهكتریا بؤ قولاییه کی

دوورتر، تا پووخانه که به مردنی خانه زیندووه کانی کاکيله
کوتایی دی و له لای په گه که یه وه کیم و زوخوا و دوست ده کات.

ئیسنا ئه و که سه راستی گوتووه که ده لئ: بی پلاک ددان
کلور نابی. یان به شیوه یه کی تر ((خوپاراستن نیه دژی کلور
بوونی ددان بی لادانی پلاک)) به لام کی پلاکی لاده با؟ با وه لام
توزی دوا بخین تا ته ماشای یاسای زیپینی دووه بکه یین که
ده لئ: ((بی پلاک هه وکردنی پوک پوونادا)) راسته؟ به لام مانای
چی یه؟ راستیه که ی چینه نهرمه که ی پلاک نه گهر پشت گوئی
خرا، هنده ی پی ناچی که می په ق ده بی له ماوه ی (۱۲-۲۴)
سه عات زه حمت به فلچهی ددان لاده چی، له گه ل تیپه پبوونی
پۆژ په قی زیاد ده بی نه گهر به رده وام پشت گوئی خرا، تا ده بی
به نیشتوو یه کی جیری به هیز، نه مهش به رده وام له گه ل نه و
خورا کانه ی لیره و له وی ده میننه وه ده ست تیکه ل ده کهن له سهر
پووی ددانه کان و تا کوده تایه ک ده کهن نه ویش پوودانی
هه وکردنیکی ساده یه له پوک دا. راسته ساده یه به لام له گه ل
تیپه پبوونی کات و پشت گوئی خستن شتیکی کتوپر ده بینی، که
به ره به ره به ره و نه و شاننه ته نکانه ی که ددان ده چه سپینن له
جی ی خوی ده چی، نه وه ی په گی ددان به و شه ویلاگی ده وری
داوه ده به ستی، ئینجا هه و کردنه که توندتر ده بی و هوشداری

دهدا به داخوړانښکی توند تووشی ئیسک دهبی. به شهکانی کوده تاکه به باشتین شیوه ته واو بوو، دواي که میکی دی مؤلگه یه کی کیم و زوخوای بۆگن له نیوان په گی ددان و ئیسک دروست دهبی. پره له تیکه لی زوخواو خانهی مردوو ورده گیاندارو پاشماوهی خۆراک تا مرؤ تووشی (بیوریا) دهبی و په نکه تووشی له دهست دانی ددان بیی، پیش که وتنی ددانیس لهش تووشی مه ترسی دهبی، زوخوای بۆگن شه وو پؤژ له دهی ده میی و له ده مه وه به ره و به شهکانی دی کؤئه ندای مه رس ده چی و نه خووشی دهکا، زؤر جار به کتریای کیم و زوخواه که به ژه هره کانیانه وه به ره و به شهکانی لهش ده چی له پی ته وژمی خوینه وه. چه ند کؤتاییه کی ناخوشه. پوی نه ده دا نه گه ر پلاکه که لادرابا، و انیه؟ پاسته، کاتی نه وه نه هاتوه شتیک ده رباره ی نه وه بزانی پلاک لاده با؟.

سیواک له رووی پلاک دا :

تویژه ری پزیشکی ئەلمانی (فریدریک فیستر) تویژه ریکی په سه ن و خو نه ویست بووه، سالانښکی زؤری به سه ر بردووه پیش نه وه ی وه لایمی نه و پرسیاره مان بداته وه، نه وه خو یه تی ده لی: - چاره سه ری گری کویره ی پلاک ناکری بی پاک کردنه وه ی

ميكانيكى ددان چەند جارنى لە پۆژىكدا. ئەو بە باشترین چارەسەرە بۆ تەندروستى دەم و ددان. ئىنجا دەلى و بۆمبىكى زانستى پىشپىنى نەكراو دەتە قىننىتەو: من خۆم لە ماوەى حەوت سالى دوايى دا بۆ پاك كردنەو دەدانه كانم بى هەويى ددان بە تەنھا فلچەم بە كارھىناو. دەتوانم بە ھەموو دلىيائى يەو بەلیم پدووو ددانم ھىچ پۆژىك لە پۆژان لە وپۆ باشتر نەبوو. نە ھەو كردن و نە كلۆر بوونم ھەيە. بەلى فلچەى ددانى ئاسايى ئەو كارە دەكا بەتەنى! دەبى فلچەى ددانى نەمونهيى كە بە سيواك ناسراو چى بكا؟ شتەكە سەرسوپھىنەرە بى گومان. بەلام شتىكى لەناكاو چاوەرپىمان دەكا كاتى بە قوولى لە گوتەى پروفىسۆر (فەيستەر) دەربارەى پاك كردنەو دەى ميكانيكى ددان چەند جارنى لە پۆژىكدا دەپوانىن و وردىش دەبىنەو لەو ئامۆزگارەى پىغەمبەرى خوا پى گوتوين. مۆ چى بە دەستەو نامىنى لە واقووپمان زياتر. مەگەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمانى پى نەكردووين بە بەكاھىنانى سيواك (كاتى كە باشترین پاكەرەو دەى ميكانيكى) چەند جارنى لە پۆژىكدا، كە مترینيان پىنج جارە لە پۆژىكدا وەك لە فەرموودەى مەشوردە هاتوو:

((لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة))^۱
 واته: نه گه رگران نه با له سه ر ټومه ته که م فرمانم پی ده کردن له
 هموو نویژیک سیواک به کاریئن. با تیروانینیکی زانستیانه ی
 گشتی له فرموده که بپوانین، به تایبه تی لیکنولینه وه ی
 تویره وه کان درده خن که به ماوه یه کی که م دوا ی پاک
 کردنه وه ی ددان به کتريا کؤ ده بنه وه. به و جوره ناموژگاریه که
 وایه چند جاریک سیواک بکهین له پوژیکدا بؤ قوتار بوون له
 کومه لی میکروبه کان و لابردنی چینی پلاک که هیشتا نهرمه و
 رهق نه بووه. شتیکی دی ده بی بیلین، تویره وه کان ده لین
 ده بی له کؤبوونه وه ی لیک (وهک له کاتی خه و پووده دا) نیشتنی
 په له ی میکروبی چالاک ده کا په نگه نه وه ی که له پیغه مبه ره وه
 هاتووه (ﷺ) که زؤر به په رؤش بووه بؤ سیواک کردن کاتی
 شه و هه لده ستایه وه، نه مه پوون بکاته وه. سا له (صحيحین) دا
 له حوده یغه ی کوپی یه مان ده لئ: ((كان النبي ﷺ اذا قام من
 الليل يشوص فاه بالسواك))^۲.

^۱ متفق عليه. (بوخاری و مسلم له سه ری پی که وتوون که راسته).

^۲ پیشتتر ده ره هاتووه.

واته: نه‌گەر پیغه‌مبەر (ﷺ) له شه‌وه‌ستابایه‌وه ده‌می به
سیواک پاک ده‌کرده‌وه.

له عایشه‌وه (خوا لئی پازی بی) ده‌گیرپتته‌وه ده‌فرموی:
(«أن النبي (ﷺ) كان لا يستيقظ من ليل أو نهار إلا تسوك قبل
أن يتوضأ»)^١.

واته: پیغه‌مبەر (ﷺ) شه‌و بوایه یان پوژ له شه‌وه‌ستابایه
پیش ده‌ست نوێژ گرتن سیواکی ده‌کرد.

(ابن عمر) (خوا لئی پازی بی) له پیغه‌مبەر (ﷺ)
ده‌گیرپتته‌وه: ((أنه كان لا ينام إلا و السواك عنده فاذا استيقظ
بدأ بالسواك))^٢.

واته: پیغه‌مبەر (ﷺ) نه‌گەر نووستبایه سیواکی لای خۆی
داده‌ناو که خه‌به‌ری ده‌هات سیواکی ده‌کرد. ئایا دواى نه‌مه
هیچ به‌هانه‌هیه؟ فه‌رمووده‌که هیشتا له سه‌ره‌تا که یدایه، دواى
پاوه‌ستانمان به‌رابەر جوانی بینای سیواکه‌که به‌نهرمی بۆ

^١ أحمد (١٢١/٦)، (١٢٣)، (١٦٠).

^٢ أحمد (١١٧/٢) له سه‌نه‌ده‌که‌ی گێپه‌ره‌وه‌ك هه‌یه ناوی نه‌هاتوه،
سه‌یری المجمع (٩٨/٢)، (٢٦٣) بکه.

تاقیگه بۆ پیکهاته‌ی سیواک و ماده کیمیایی یه‌کانی هه‌نگاو ده‌نیین.

فلچه‌ی سروشتی به‌هیزی پاک کردنه‌وه‌ی سی‌ یانه :

که‌میک له‌ خه‌لکی ده‌زانن که‌وا سیواک تاکه‌ فلچه‌یه‌ هیزی پاک کردنه‌وه‌ی سی‌ یانه‌ی هه‌یه: هیزی میکانیکی و کیمیایی و زینده‌یی. جا سیواک له‌ پووی (میکانیکیه‌وه) سوودی هه‌یه بۆ لابردنی پاشماوه‌ی خواردنی که‌لینی ددانه‌کان هه‌روه‌ک له‌سه‌ر پووی ددانه‌کان پیسی و په‌نگو مۆلگه‌ی میکرۆبه‌کان لاده‌با. وه‌ک باسما‌ن کرد نه‌مه‌ش پئی ده‌که‌وی له‌گه‌ل سروشتی پيشاله‌ سلیلۆزیه‌کان له‌پووی هیزی نه‌رمیه‌وه. ماوه‌ هه‌ندی شت بزانی‌ن له‌ خاسیه‌ته‌ کیمیایی یه‌کانی که‌ زۆرن و سه‌رسوپه‌ینه‌رن له‌وانه‌ سیواک پێژه‌یه‌کی باشی فلۆراید تیدایه‌ که‌ توخمیکی زینده‌یی یه‌ پته‌وی و به‌رگری به‌ مینای ددان ده‌به‌خشی دژی کاریگری ترش له‌ کلۆر بوون.

ئه‌وه‌ی خۆشه‌ باسکری ئه‌وه‌یه‌ توێژه‌ریک له‌ زانکۆی (گراتزی) نه‌مساوی یه‌که‌م که‌س بوو ئه‌و پراستییه‌ی سه‌لماند، کاتی سه‌رنجی دا له‌ شی کردنه‌وه‌ی ماده‌ی (بازلت)ی په‌ق که‌ فلۆراید تاکه‌ توخمه‌ جیا له‌ ماده‌کانی دی نه‌رمه، به‌و شیوه‌یه‌ له‌

هزری نه ودا بیرۆکه یه ک که لاله بوو ده لئی ده توانری به هوی فلوراید هوه ددان به هیز بی. هنده ی پی نه چوو بیرۆکه که بلاو بووه وه، ولاته پیشکه وتوو هکان له پووی ته ندروستی هوه نه و پلانه وه ک شیوازیک پهیره وه ده کن بق پاراستنی گشتی ده م. توژیینه وه ی تویره ره وان ده ریان خستوه که زۆرینه ی سوو دمه نده کان له پلانی فلوراید مندالانن. له بهر نه وه ی ددانیان له قوناغی گه شه و دروست بووندا یه. مینای ددانی به رده وام له ههشت سالی سه ره تای ته من دروست ده بی. له و قوناغه فلوراید به ره و ددان ده چی پیش گه شه کردن کاتی جیگی نه و توخمانه ده گریته وه که که متر کاریگرن وه ک سویدیوم پوتاسیوم له ژیرخانی مینای ددانا، نه و به سته ره گه ردیانه ی ماده نوییه که دروستی ده کا زور به هیزتره له و بۆندانه ی نه و توخمانه ی جییان گیراوه ته وه دروستیان کردبوو نه مهش وا ده کات ددان پته و ترو به هیزتر بی. نه وه ی ده بی بگوتری نه وه یه ماده ی مینا له و قوناغه فلوراید له شیوه ی (Hydroxapetite) ده گزپی بق شیوه یه کی ره ق تر که (Flou roapite) ه. مرۆ ده بی بیر کاته وه که مندالانی رابهینی له سه ر به کارهینانی سیواک به تایبه تی له قوناغی پیکهاتنی مینای ددان، به ده رکه وتوو که به کارهینانی فلوراید له سه ر ددان به

شیوهیهکی دروست به ویستی خوا به دریژی تهمن ددان له کلۆر بوون دهپاریژی. لیڤه دهبی ناماژه به ناستی تهندروستی پیویست بکری که پیکخراوی ددانی نه مریکی و نه کادیمیای پزیشکی مندالان. ژهمی پۆژانهی پیویست له فلۆراید (۰,۴۵) ملیگرامه تا دوو سال، (۰,۵) ملیگرامه بۆ مندالانی (۲-۳) سال (۱) ملیگرام بۆ سهرووی (۳) سالان تا تهمنی پیگه یشتن (سن البلوغ). مانای وایه توانای فلۆراید بۆ پاراستنی ددان له تهواو بوونی گه شهیدا ناوهستی به لکو بهردهوامه له پئی یارمهتیدانی دووباره بنیاتنانهوهی نهو به شهی به کترياکان له بهینی ده بهن پیش گه یشتن به قۆناغی کلۆر بوون.^۱

له پۆژنامهی (الوفدی میسری دا نهو ههواله م خویندهوه:

له بن ناو نیشانی (هۆشداریهکی بهریتانی، فلۆریدی ددان تووشی خه مۆکی و لاوازی ئیسکت دهکات).

دهقی ههواله که: ((له نیو ئاپۆرای پراگه یاندنه کاندایه باره ی سوودی ههویری ددانی دروست کراو له فلۆراید، سهنته ری تهندروستی له ندهن ههستا به پیکخستنی ههلمه تیکی

^۱ سهیری گوڤاری (المنهل)ی ده رچوو له مانگی په مه زانی پیرۆز بکه سالی ۱۴۱۷ی ک (۱۹۹۷)ی ز.

تەندروستى تيايدا ھۆشدارى دەدا لە بەكارھيئەتلىنى فلۇرايد لەبەر ئەۋەي زىيانى لاۋەكى لە ددان دەداۋ دەبى بەھۆى توش بون بە نەخۆشى سستى كۆئەندامى بەرگىرى و لاۋازى ئىسك و پەق بوونى جومگەكان، و ھىلاكى بەردەوام و خەمۆكى، سەنتەرەكان ناويان لە ھەلمەتە نا (نا بۆ فلۇرايد).

سەنتەرەكان دەريان خست كە بەكارھيئەتلىنى مادەى فلۇرايد، زياتر لە پىژەى پى پىدراۋى زانستى دەبى بەھۆى دەرکەوتنى پەلەى قاۋەبى لە ددانى مندالاندا، سەنتەرەكان ئامازەيان بەۋە دا كە زىانەكانى فلۇرايد لە بىرى بەكارھيئەتلىنى نەك لە مادەكە خۆى. سەبارەت بە گەرەكان زىيانى فلۇرايد ناگا بە ددان لەبەر تەۋاۋ بوونى گەشەى بەلكو دەبى بەھۆى دەرکەوتنى نەخۆشى خەمۆكى و نەمانى نەرمى ئىسك بەھۆى كۆبۈنەۋەى فلۇرايد لەسەرى ئەۋىش دەبىتە ھۆى پەق بوون و ئاسان شكان.

گەرەكانەۋە بۇتاقىگە :

جگە لە فلۇرايد مادەى (سىلىس) لە سيواكدا ھەيە پىژەكەى دەگاتە (۰.۴٪) ئەۋىش يەككە لە ۋ مادە خلىسكىئەرانە كە تواناى خاۋىن كىرنەۋەى ھەيە، چىنى پلاك لادەباۋ ددانى لى پاك دەگاتەۋە ھەرۋەھا مادەى بىكاربۇناتى سۇدۇم ھەيە كە

کۆمه لگه ی چاره سه ری ددانی سه ر به کۆمه له ی پزیشکانی ددانی ئەمریکی ئامۆژگاری کرد بۆ هه ویری ددانی زیاد بکه ن. شی کردنه وه کان ئەوه دهرده خه ن که وا بپریکی زۆر له ماده ی (سیتۆستیرۆل) هه یه له پال ڤیتامین C هه ردوکیان گرنگن بۆ به هیز کردنی مولووله خویننهکانی پوک (لثه). به م جۆره بپری ته واوی خوینی بۆ ده چی. دیسان شیکردنه وه کان ده ریان خستوه که سیواک ماده ی خوین وه ستینی تیدایه ناهیلّی پوک (پدوو) تووشی خوین لیّهاتن بیت. له وانه ماده ی (مازوو (عمض)) (ترشی ته نیک) ئەو ماده یه به کاردی بۆ وه ستانی خوینی ددان دوا ی هه لکیشانی، هه روه ک یارمه تی تیماری پدوو ده دات دوا ی جوینی خۆراک و پارچه کردنی که ناهیلّی خوینی لی بی و برینه بچوکهکانی چاک ده کاته وه. ئەوه ی خۆشه لیّره باس کری ئەوه یه پزیشکانی ددان پاهاتوون له سه ر ئامۆژگاری کردنی ئەوانه ی هه وکردنی پووکیان هه یه، پدوو یان به تیکه لیک بشیلن که پیکهاتووه له (۲۰٪) ترشی ته نیک و (۸۰٪) گلیسرین، پیکهاته یه کی به سووده به لام تامی توندو تیژه و ناحه زه. ئەمه و له کاتی که هه مان پێژه ی ترشی ته نیک له سیواکدا هه یه و کار له تامیشی ناکات. به لکو سیواک تامیکی هه یه لای زۆریک له خه لکان خۆشه ویسته. زاندراره که تامی سیواک هانده ره بۆ

زىدە پۇانى لىكى دەم، ھەروەك دەزانىن دەم بېرى (۱۰۰۰-
 ۱۵۰۰) سم^۲ لىك دەردەدا لە ماوەى ۲۴ سەعاتدا. بەردەوام
 دەردەدرى بۇ تەپ كىردنەوہى ناو دەم و پاك كىردنەوہى و بەرگىرى
 لى كىردنى و زىدە كىردنى جوولەى ددان و قسە كىردن.

فەرمانىك ھەيە ئەويش پاك كىردنەوہى دەم و ددانە لە و بۇنە
 ناخۇشانەى جار بە جار تووشى دەبن بەھۇى پاك نە كىردنەوہى و
 پشت گوى خىستنى، جا كاتى پاشماوہەكانى خواردن لە كەلىنى
 ددانەكان و پووى ددان كۆ دەبىتتەوہە يا لە بۇشايى كاكيە
 كلۆرەكاندا، مليۆنەھا بەكتىريا ھان دەدا بۇ كار كىردن و
 شىكىردنەوہى مادەكان و بەرھەم ھىنانى ترشە چەورەكان و
 كىرىتۆزى نايدىرۆجىن ئەوانەش مادەى بۇندارى بەھىزن وا لە دەم
 دەكەن بۇنى ناخۇش بى، دەرىش كەوتووە سيواك بېرى (۱٪)
 مادەى بۇندارى پۇنى تىدايە كە بۇنى ناخۇشى دەم لادەباو بە و
 مادەيە بۇن خۇشيشى دەكا. جگە لەوانەى باسمان كىرد سيواك
 مادەى (ئەنثرالىتۆن) ىشى تىدايە، يارمەتى تەواو خاوين
 كىردنەوہى دەم و ددان دەداو لە سەرەتاي ھەرس كىردندا
 ئارەزووى خواردن دەكاتەوہە و جوولەى پىخۇلەكان پىك دەخات.
 ئەوہى دوا جار توپۇزەران دۆزىويانەتەوہە ئەوہى بە سيواك
 كارىگەرى ھەيە دىرى گىرى شىرپەنچەكان ھەروہا جەختيان

کرده وه له سهر هه بوونی ماده ی پاگری خانه شیرپه نجه یی
یه کان، به رده وام تویره ران خه ریکن بؤ دوزینه وه ی ماده
سه رسوپهینه ره کانی سیواک که به رده وام خه لکیک ی زؤر پییه وه
سه رسوپا ون.

به کتریای دهم و هیزی زینده یی سیواک:

ده بی سیواک پۆلکی پاسته و خوی هه بی له کوشتنی
سوپا کانی به کتریای دهم؟ پرسیاریکه و ناسان دیته بهر چا و،
به لآم وه لآمه که ی سه ده ها تویره وه ی ویستوه، په نگه کیشی
سه ره کی له دهمی خه لکان دا بی، چونکه به پای تویره ران
کۆشگره یه کی نمونه یی یه بؤ گه شه و زؤر بوونی میکروب ه کان.
جا له بۆشایی دهم جوره ها به کتريا هه ن له هاوسه نگیه کی
سه رسوپهینه ردا، هه ندیکیان ناتوانن واز له هه وا بینن، به لآم
هه ندیک ی تریان ژه هراوی ده بن به هه بوونی نۆکسجینی هه وا.
سوپایه کی گه وره ی به کتريا ژماره یان له یه ک میلیگرام دداند له
(۳۰۰) ملیون خانه زیاتره. هوی نه خوشی گه وره ی ناو دهم ن
خه لکان هیچی لی نازانن به لآم زانایان له ترسناکیه که یان تی
گه یشتون. ده میکه قۆلیان لی هه لمالیوه و سوورن له سهر
په و به په و بوونه وه ی، هه ویری ددانیان داهیناوه ماده ی دژه

زىندهىي تىدايى. كه چى بهخت ياوهرى نه بوو چونكه پزىشكان زوو نارېزا بوون لىي دواى نه وهى هاوسهنگى بهكتريايى ناو دهىي تىكدا.

هر نه مه نا! بهلكو بووه هوى پيدا بوونى توره مهى (سلالات) بهكتريايى بهرگر بوو نهو مادانه و هوشدارى دهدا به هه بوونى نهو سيفه ته له جوړه كانى ترى بهكترياكان. هه وپىرى دى دهركه وتن بى هه بوونى مادهى دژه زىندهىي (Antibiotic) بهلام مادهى پاككهره وه و بكوژى ميكروبه كانى تىدايه، نهو هشيان بووه هوى هيرشى چينىك له تويزه ران له وانه پرؤفيسورى نهلمانى (فيسته)، نهوان پايان وايه كه هه بوونى مادهى پاككهره وه و كوژه رى ميكروبه كان له هه وپىرى ددان دهبيتته هوى تىكچوونى هاوسهنگى ووردى زىندهىي ناو دهه كه نهو هشيان ده بى به هوى كلور بوونى ددان. پهنگه ئىستا هه ندىك بپرسن: نايا بگه پيئنه وه سه ره تا؟ نايا چاره يه كى زانستى نيه ته نها بهكتريا زيان به خشه كان بكوژى و هاوسهنگى بهكترياكانى تر بپاريزى؟.

سیواک ئەو چارهیهی پێیه! :

بەلێ لێره پۆلی سیواک دەردهکهوێ، لەم پووهوه به جیگرهوهیهک (بدیل)ی نمونەیی دادەندرێ کە توێژه‌ران له دواى ده‌گه‌پێن، شیکه‌ره‌وان ماده‌یه‌کی ئەندامی کبریتیان له سیواکدا دۆزیه‌وه به ناوی (سینگریت)، که له زمانی کیمیاگه‌راندا ماده‌یه‌کی گلیکۆزیدیه له یه‌کگرتنی شله‌پۆنی خه‌رده‌ل و (ألیل) شه‌کری گلوکۆزی پاسته‌ پێک دێ. شله‌پۆنی خه‌رده‌له‌که مه‌به‌سته، له‌به‌ر ئەوه‌ی بۆنێکی تیژو تامێکی سووتینه‌ره‌وه‌ی هه‌یه‌ و توانایه‌کی به‌هێزی پاک‌کردنه‌وه‌ی هه‌یه‌ و به‌هێزیه‌ بۆ کوشتنی میکروب‌ه‌کان. به‌گوێره‌ی ئەمه‌ به‌های پاسته‌قینه‌ی (سینگریت) له هه‌بوونی ئەو شله‌ پۆنه‌یه‌ ئه‌ویش به‌هۆی ئەنزیمی سروشتی ناو لیک (Myrosin) جیا ده‌بیته‌وو بێ ئەو کاریگه‌ری کوشتنی میکروب‌ه‌کانی نابی. هه‌روه‌ک ده‌زانین هه‌موو دۆزینه‌وه‌یه‌کی زانستی پووداوێکی هه‌یه‌، چیرۆکی دۆزینه‌وه‌ی قه‌پکه‌ره‌ زینده‌یی یه‌کان به‌هۆی سیواک به‌کۆمه‌لێک توێژه‌ره‌وه‌ی په‌سه‌ن ده‌ست پێ ده‌کا، کاتی ماده‌ ده‌وله‌مه‌نده‌کانی ناو سیواک سه‌رنجی پاک‌کێشان، هه‌ستان یه‌ک یه‌ک ماده‌کانیان لێ دهرده‌هێنا ئەوجا کاریگه‌ری هه‌ریه‌ک له‌و مادانه‌یان له‌سه‌ر کۆمه‌لێ به‌کتریا تاقی کرده‌وه‌ بۆ گه‌یشتن به‌و

ماده‌ی میکرو ب کوژه . توژینه‌وه‌که در یژه‌ی کیشا و نه‌گه‌یشتن به شتیکی وا کاریگر بی به پی ی پیویست، لی‌ره که‌وتنه پرسیار، نه‌گر پلان‌که‌مان بگورین و له دوی پیکه‌ته‌کانی سیواک بگه‌پین له ناو لیکی مرؤفا، له ناوه‌نده سروشته‌که‌ی خوی . شتیکی کتوپر پوی دا، ماده‌یه‌کیان له لیکی مرؤفا دوزیه‌وه که پیشتر له تاقیکردنه‌وه‌کانی تاقیگه‌یی سیواکدا ده‌ستیان نه‌که‌وتبوو، لی‌ره پرسیاریکی زینده‌یی دروست بوو؟ نه‌و پیکه‌تانه له کوئی هاتن؟ دوی چند تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی ورد ده‌رکه‌وت نه‌و پیکه‌تانه خویان هی سیواکن به‌لام له‌ناو سیواکدا به‌یه‌گرتویی له‌گه‌ل ماده‌ی تر کیمیا‌یانه هه‌بوون نه‌یان ده‌هیشت پزگار بن و کاریگر یان ده‌رکه‌وی، به‌و شیوه هه‌ر که بواری بۆ ره‌خسا به‌هوی نه‌نزیمی لیک له‌و به‌نده کیمیا‌یی به قورتار بوو کاری خوی کردو هی‌رش‌ی برده سه‌ر مؤلگه به‌کتریاکان به‌جوریک له‌ماوه‌یه‌کی پیوانه‌یی دا (۹۷٪) ی به‌کتریا زیان به‌خشه‌کانی له‌به‌ین برد. هیشتا چیرۆکه‌که کورتایی نه‌هاتوو، پووداویکی له‌ناکاوی تر هاته پیش توژهران دوی نه‌وه‌ی په‌رده‌یان هه‌لمالی له پوی نه‌و پۆله پیچه‌وانه‌یی به‌ی که نه‌نزیمه‌کانی لیک پی ی هه‌لده‌ستن بۆ پاراستنی ماده زیاده‌که له فهوتان. نه‌گر له حالیکدا بپی نه‌و ماده‌یه زیتر بوو له

پیتویستی دەم، ئەوا ئەو زیاده‌یه دووباره‌یه کده‌گریتە‌وه له‌گەڵ
 ماده‌کانی تری دەم له‌بن کاریگەری ئەنزیمی لیکدا له‌و کاته
 زیانی بۆ میکروبە‌کان نامینێ. هه‌موو شتی‌ک لی‌ره به‌ ئەندازه‌یه
 هه‌ر که ترشایی لیک گۆرا به‌هۆی جموجۆلی میکروبێ‌یه‌که‌سه‌ر
 ئەنزیمی لیک چالاک ده‌بێ‌و به‌شیک له‌ ماده‌ی کارا ئازاد ده‌کاو
 ئەویش به‌ خیرایی به‌کتریا زیان به‌خشه‌کان له‌ناو ده‌با به
 هاوسه‌نگی و لی‌زانی. ئەو سیناریۆیه له‌ ماوه‌ی دوا‌زده کاتژمێردا
 چەند جار دووباره‌ ده‌بی‌ته‌وه. ئەمه‌ ئەو پاستیه‌یه که ده‌مانه‌وی
 تی‌ی بگه‌ین، سا سیواک ته‌نها پاک که‌ره‌وه نیه بۆ ددان به‌لکو
 پاککه‌ره‌وه‌یه‌کی زینده‌یی به‌رده‌وامه. به‌مه‌ش له‌ هه‌موو
 هه‌ویره‌کانی ددان جیا‌یه که تو‌یژه‌ره‌وان به‌ پاک که‌ره‌وه‌ی کاتی
 داده‌نین چونکه دوا‌ی (۲۰) خوله‌ک ئاستی میکروبێ‌یه‌که‌پیتە‌وه
 دۆخی جارانی ئیستا هه‌ر ده‌بێ‌ پاستی بلا‌و که‌ینه‌وه، نابێ‌ بپوا
 بکه‌ی که هیچ یه‌ک له‌ هه‌ویره‌کانی ددان فه‌رمانیکی چاره‌سه‌ری
 هه‌بێ‌ بۆ هیچ نه‌خۆشیه‌کی دە‌م و ددان، له‌ پاستیدا فه‌رمانی
 هه‌ویری ددان (له‌ زۆربه‌ی جۆره‌کانیدا) له‌ ئاسان کردنی جووله‌و
 هاتوچۆی فلچە‌ی ددان بۆ پاک‌کردنه‌وه پتر نیه تا له‌ ئەنجامی
 لیک خشاندا زیان به‌ دە‌م و ددان نه‌گات. هه‌تا ئەو هه‌ویرانه‌ش
 به‌ دوا‌یی یانه که ماده‌کانی فلورا‌یدو پێگه‌ری بۆگه‌ن بوونو

کوژهری میکروبه‌کانیان بۆ زیاده کردوون به گوێره‌ی پتویست سه‌لامه‌تی دهم و ددانی نه‌پاراستوو هه‌روه‌ک هاوسه‌نگی بزینده‌یی له‌ناو دهمدا پانه‌گرتوو. له‌و شتانه‌ی باسما‌ن کرد ده‌گه‌ینه نه‌وه‌ی جیاوازیه‌کی جه‌وه‌ری هه‌یه له‌ نیوانی سیواک و هه‌ویری داندان، له‌و کاته‌ی زیانی هه‌ویری ددان ده‌رده‌که‌وی هیزی هاوسه‌نگی و سووده ته‌ندروسته‌یه‌کانی سیواک زیاتر ده‌بن.

به‌لێ به‌پاستی شتیکی سه‌رسوپه‌ینه‌ره گویمان له‌ پیاوانیک ده‌بی له‌ پسپۆرانی نه‌و بواره مه‌سه‌له‌که ده‌پازینه‌وه له‌ یه‌ک دێرداو ده‌لێن: (نیمه‌ قه‌ناعه‌تی ته‌واومان هه‌یه به‌ چاکتر بوون و سه‌رکه‌وتنی سیواک به‌سه‌ر هه‌موو پاککه‌ره‌وه‌کانی دهمدا) پاکی بۆ تۆ نه‌ی خواجه! دوا‌ی چوارده سه‌ده له‌ گوته‌ی فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌باره‌ی سیواک و له‌ وه‌ختی پزیشکایه‌تی ناوکی و له‌ چاخی ته‌کنه‌له‌جیای پیشکه‌وتوو که شتی ئاوا‌ی داهیناوه به‌ خه‌یالی که‌سدا نه‌ده‌هات هیشتا سیواک له‌ پیشه‌و به‌رده‌وام موعجیزاته‌کانی پۆژ به‌ پۆژ ده‌ته‌قنه‌وه و موعجیزه‌ی پزیشکی و ته‌ندروستین. که‌سیش له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر نه‌و شتانه‌ی نه‌ده‌زانی، جا کێ به‌ (محمدی) پاگه‌یاند، له‌ کاتی‌ک نه‌ خوینده‌واری هه‌بووه و نه‌ ژمێریاریش هه‌بووه، به‌پاستی نه‌وه

سویند به خوا موعجیزه یه کی نه مرو نوئ گه رایه له ئاسمانه وه
دابه زیوه له سه ر زمانى دوا پئغه مبه ردا.^۱

چوارده هه م:

سیواک له دیدى زاناکانى رۆژئاوادا:

تویژه رى ئەلمانى (پۆدات) به پتیه به رى په یمانگای
مایکروبایولوژیا و نه خوشیه کان له زانکۆی (رۆستۆک) ی ئەلمانى
تاقىکردنەوه یه کی سه رسوپهینه رى کرد تیایدا پیمان ده لئ:
(جاریکیان کتیبیکم خوینده وه هى پیبواریکى گه پیده ی نه وروپى
بوو باس له سه فەرو بینینه کانى ده کا له ولاته عه ره بى و
ئىسلامیه کاند، گالته پئ کردنه کى به خه لکى نه وولاتانه که له
سه ده ی بیست ددانیان به پارچه داریک پاک ده که ونه وه پئ ی
ده لئین سیواک، سه رنجى پاکیشام به پپچه وانە ی نه و شیوازی
گالته جارپى و بریندار که ره له ناکا و پرسیاریک به خه یالما هات:
ده بئ له پشت نه و پارچه داره راستیه کی زانستی پۆشن نه بئ؟
زۆر ئاواته خواز بووم تویژینه وه ی زانستی و لیکۆلینه وه بکری

---

^۱ له وتارى دکتۆر (فوزى عبدالقادر فیشاوى)، مامۆستا له کۆلیژى
کشتوکالى زانکۆى ئەسیوت له گۆفارى (منهل) ی مانگى په مه زان (۱۴۱۷) ی
کوچى کانونى دووه مى (۱۹۹۷) ی زایینى.

له سەر فلچەى ددانى عەرەبى (سىواک). خۆشبهختانه زۆرى نه برد ئاواته کهم هاته جى. فرسه تىکم دهست ده کهوت تا سىواک بپشکنم و خسته ژىر زنجیره تاقىکردنه وه يه کى کىمىيى و مايکروبايۆلۆجى، ئەمپۆش تەنھا ئەوهم بۆ ماوه تەو دە دان بنىم بە بەها تەندروستى و سەرکه وتووى يه کهى، بە لکو له بەرزترين هۆيه کانى پاك کردنه وهى ددانى حسيب ده کهم.

ئەمەش تاقىکردنه وه کانى منە دەيسەلمىنن که سىواک مادەى بکوژى مايکروبى تىدايه وه ک مادەى (پەنسلين) وايە.

با جگە له زانای ئەلمانى بخوینىنە وه، هەندىک له زانکۆى (منيسۆتای ئەمريکى) لىکۆلینە وه يه کى پووپیویان کرد له سەر بارى تەندروستى کۆمه لىک دەمى موسلمانە زنجیه کان (پەش پىسته کان) دەرکهوت ئەوانەى که و سىواک بە کاردهمىنن ددان و پوک (پدو) يان سەلامەتە بە بەراورد له گەل ئەوانەى فلچە و هەويرى ددان بە کاردهمىنن. شايه دىکى دى هەر له خۆيانە وه تووژەرى پزىشکى (کينث کيو ديل) له کۆنگرهى پەنجاو دووهمىن ي کۆمه لى نىو دەوله تى بۆ تووژىنە وهى ددان له ئەتلاتای ئەمريکى پادە وهستى و بە ئاشکرا دەلئ: چەند تاقىکردنه وه يه کى زانستى دەيسەلمىنن که بواری گومان کردن

ناهیلێ که‌وا سیواک ماده‌ی وه‌های تیدایه پێگره له کلۆربوونی
 ددان. هه‌روه‌ها لیکۆلینه‌وه‌کان ده‌ری ده‌خن که سیواک
 به‌کاره‌ینه‌کان ددانێکی ته‌ندروست و پته‌ویان هه‌یه. نه‌وه‌ش وای
 کرد زۆرێک له کۆمپانیاکانی به‌رهمه‌ینی هه‌ویری ددان هان بدا
 بۆ تیکردنی پوخته‌ی سیواکی سروشتی له هه‌ویره‌کانیا‌ندا
 هه‌روه‌ک ئیستا له پیکلامه‌کانی ته‌له‌فزیۆنه‌کان ده‌یبینین.

ئه‌وانه‌ شایه‌دی هه‌ندی له توێژه‌رانی پسه‌پۆری ئه‌و بواره‌ن و
 هه‌شتاش شایه‌دی تر زۆرن له دوی یه‌ک دین و به‌رده‌وام
 موعجیزه‌ی سیواک له دلی کارگه‌کانی لیکۆلینه‌وه به‌دوای یه‌کدا
 دین.^۱

خوداش زاناتره

---

^۱ بگه‌ پێوه بۆ گوشاری (المنهل)ی ده‌رچوو له مانگی په‌مه‌زانی په‌ڕۆژی
 سالی (۱۴۱۷)ی ک به‌رامبه‌ر کانونی دووه‌می (۱۹۹۷).

ناوه‌ڕۆك

- 6.....ده‌سپێك.
- 15.....یه‌كه‌م: پیناسه‌ی سیواك.
- 16.....دووهم: حیکمه‌تی دانانی سیواك له شه‌رعدا.
- 17.....سێ یه‌م: حوکه‌مه‌که‌ی.
- 22.....چوارهم: ئەو کاتانه‌ی سیواك کردن تیایدا خۆشویستراوه (مستحبه).
- 23.....پینجه‌م: سووده‌کانی سیواك به‌ گشتی.
- 25.....سوودێك.
- 25.....شه‌شم: ئەوه‌ی له‌ سیواکدا (مستحب)ه و به‌ راست ده‌گه‌رێ.
- 26.....سیواك کردن به‌ په‌نجه‌ی ده‌ست و حوکه‌مه‌که‌ی.
- 29.....حه‌وته‌م: - شێوه‌ی ئەو سیواك کردنه‌ی فه‌رمانی پێکراوه.
- 33.....هه‌شته‌م: سیواك کردن بۆ پۆژوه‌وان.
- 34.....نۆیه‌م: سیواك کردن بۆ نوێژی فه‌رزو سوننه‌ت پێکه‌وه.
- 41.....ده‌یه‌م‌نایا ده‌بێ به‌ سیواکی یه‌کیکی دی سیواك بکه‌ی؟
- 45.....له‌ گرنه‌گه‌رین سووده‌کانی کرۆشته‌نی سیواك.
- 46.....یازده‌هه‌م: نایا ده‌بێ سیواك به‌ زماندا بێنی؟
- 50.....دوازه‌هه‌م: ئەو فه‌رموودانه‌ی له‌ باره‌ی خێری سیواك کردن هاتوه.
- 61.....سیازده‌هه‌م: سیواك و زانستی نوی.
- 63.....سیواك له‌ بن میکرۆسکۆپی زاناکانی کیمیا.
- 64.....ترسناکی ده‌م پێی ده‌لێن (پلاک).

- 67..... سيواك له پرووی پلاك دا.
- 71..... فلچەى سروشتى به هیزی پاك كردنه وهى سیّ يانه.
- 74..... گه پانه وه بۆ تاقیگه.
- 77..... به کتریای ده م و هیزی زینده یی سيواك.
- 79..... سيواك نه و چاره یه ی پییه!
- 83..... چوارده هم: سيواك له دیدی زاناکانی پۆژناوادا.

